

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jazyk a styl románů Aleny Mornštajnové

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Michaela Vacková

Studijní obor: Kulturní studia – Bohemistika

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

30. 4. 2021

.....

Michaela Vacková

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za odborné vedení, cenné rady a veškerou pomoc při vypracování této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá jazykovou analýzou všech dosud vydaných románů Aleny Mornštajnové. Jedná se o romány *Slepá mapa*, *Hotýlek*, *Hana* a *Tiché roky*. Autorka je považována za fenomén současné literatury.

Práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. První část nahlíží nejen do charakteristiky uměleckého funkčního stylu, ale také do medailonu autorky. Praktická část je rozdělena do tří plánů: tematického, kompozičního a jazykového. Právě poslednímu plánu je věnována největší pozornost. Zkoumá jazykové prostředky z pohledu jednotlivých rovin, a to z fonetické, morfologické, lexikální či syntaktické roviny.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak se jazykové prostředky v jednotlivých dílech Aleny Mornštajnové proměňovaly.

Klíčová slova: Alena Mornštajnová, analýza, jazyk, styl, umělecký funkční styl

Annotation

This bachelor thesis deals with the language analysis of all novels by Alena Mornštajnová published so far. They include the following novels: *Slepá mapa*, *Hotýlek*, *Hana*, and *Tiché roky*. The author is understood to be a phenomenon of current literature.

The thesis consists of two main parts – a theoretical one and a practical one. The first part inspects not only the characteristics of artistic functional style, but also the author's biography. The practical part is divided into three plans: a thematic one, composition one and a linguistic one. The greatest attention is dedicated to the last plan. It examines language resources from the perspective of individual layers, which are the phonetic, morphological, lexical or syntactic layer.

The objective of this bachelor thesis is to find out what changes language resources in the individual works by Alena Mornštajnová have gone through.

Key words: Alena Mornštajnová, analysis, language, style, artistic functional style

Obsah

ÚVOD	7
1 FUNKČNÍ STYL UMĚLECKÉ LITERATURY	9
1.1 TEXTOVÁ VÝSTAVBA UMĚLECKÝCH TEXTŮ	10
1.2 JAZYKOVÁ VÝSTAVBA UMĚLECKÝCH TEXTŮ	13
2 AUTOR	18
2.1 ŽIVOT A DÍLO ALENY MORNŠTAJNOVÉ	18
3 TEMATICKÝ PLÁN	21
3.1 SLEPÁ MAPA	21
3.2 HOTÝLEK	22
3.3 HANA	23
3.4 TICHÉ ROKY	25
3.5 SPOLEČNÉ RYSY	26
4 KOMPOZIČNÍ PLÁN	27
4.1 SLEPÁ MAPA	27
4.2 HOTÝLEK	28
4.3 HANA	29
4.4 TICHÉ ROKY	31
4.5 SHRNUTÍ	33
5 JAZYKOVÝ PLÁN	34
5.1 FONETICKÁ ROVINA	34
5.2 MORFOLOGICKÁ ROVINA	35
5.3 LEXIKÁLNÍ ROVINA	38
5.4 SYNTAKTICKÁ ROVINA	53
ZÁVĚR	57
ZDROJE	59
SEZNAM PŘÍLOH	62
PŘÍLOHY	63

Úvod

Alena Mornštajnová – jméno, které se na pultech českých knihkupectví objevilo poprvé před osmi lety. Je autorkou románů *Slepá mapa*, *Hotýlek*, *Hana*, *Tiché roky*, *Listopád* (vydán na konci dubna 2021), pohádkové knihy *Strašidýlko Stráša* a spoluautorkou v povídkových sbírkách *V bílém plášti*, *Rodinné povídky*, *Soukromá tajemství*, *Divočina*. Její příběhy vzbuzují u čtenářů až neuvěřitelné nadšení. Mimo to je považována za jednu z nejvýraznějších osobností české literatury 21. století.

Existuje něco, čím by se dalo jednoduše popsat to, co spojuje všechny její knihy? Ano, tím by bylo téma skutečná realita života. Velké dějiny v jejích knihách slouží jako kulisa, před kterou se odehrává drama každodennosti. Knihy také spojuje myšlenka, že každý člověk si nese do své budoucnosti svou vlastní minulost, své bolesti, svá rozhodnutí a jejich následky. Není tak podstatné, zda se to děje v naší době, v meziválečném období, nebo za druhé světové války, či snad za železnou oponou. Tyto historické události jsou jednoduše součástí života...

Bakalářská práce se zabývá jazykovou analýzou prvních čtyř výše uvedených románů. Cílem práce je zjistit, jak se proměňují jazykové prostředky v jednotlivých dílech a zároveň jakou zaujímají funkci.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, z nichž první dvě náleží teoretické části. V této části se seznamujeme s historií uměleckého funkčního stylu a jeho základní charakteristikou. V druhé kapitole hlouběji nahlédneme do života A. Mornštajnové. Ukážeme si okolnosti, které ji vedly k zahájení dráhy profesionální spisovatelky, ale i to, co bylo její inspirací v tvorbě.

Praktické části se věnují zbylé tři kapitoly. V první z nich se krátce seznámíme s romány, s tématy, jakých se dotýkají, ale také s postavami. Další kapitola nastíní, jak spisovatelka pracuje s kompozicí. Ukážeme si, jakou roli hrají na první pohled jednoduše zpracované obálky knih. Poslední pátá kapitola se zabývá nejdůležitější částí práce – jazykovým prostředkům z hlediska fonetické, morfologické, lexikální a syntaktické roviny. Jednotlivé podkapitoly jsou doplněné o praktické ukázky. Vzhledem k funkčnímu stylu očekáváme, že fonetická rovina spolu s morfologickou rovinou budou nejvýrazněji použity v pásmu postav, a to v přímé řeči.

V závěru budou shrnuty všechny poznatky, na jejichž základě si budeme moci popsat, jak se změnil styl a jazyk A. Mornštajnové napříč jejím dílem. Zároveň si potvrdíme, nebo vyvrátíme naše očekávání. Práce je obohacena nejen o tabulkové, ale i obrázkové přílohy, na nichž najdeme portrét spisovatelky a obálky knih *Slepá mapa*, *Hotýlek*, *Hana*, *Tiché roky*.

1 Funkční styl umělecké literatury

Umělecký styl, styl krásné literatury – to jsou pojmenování pro jeden styl, který se jednotně uplatňuje v uměleckých (literárních) textech.¹ Ty se dále dělí na podoblasti poezie, prózy a dramatu.²

„Počátky uměleckého stylu spadají do antického období, do doby, kdy vznikala díla Aristotelova a Horatiova. Z jejich poznatků vycházíme i dnes. Např. z Aristotelovy Poetiky uznáváme rozdělení krásné literatury na lyriku, epiku a drama. [...] Z antiky čerpáme myšlenky o trojím dělení slohu – vysokém, středním a nízkém.

V české lingvistice byla stylu uměleckému věnována zvýšená pozornost už od 30. let 20. století v souvislosti se studiem funkční diferenciací jazyka. B. Havránek vedle ostatních stylů zdůrazňoval specifickou „jazyka básnického“. O počáteční bádání v této oblasti se zasloužili nejen lingvisté (B. Havránek, později K. Horálek aj.), ale také představitelé literární vědy (J. Mukařovský).“³

Co je to vlastně styl? Samotný termín má mnoho významů. Může jít o umělecký nebo jiný lidský výtvar. Z pohledu lingvistiky však označuje verbální komunikaci.⁴ Ta je vždy uspořádána tak, „aby obsahem i formou vyhovovala komunikačnímu záměru autora.“⁵ Jednodušeji bychom mohli říct, že „není stylu bez myšlení.“⁶

Komunikační cíl, resp. funkci textu, bychom měli vnímat jako sdělný úkol v rámci veřejného projevu, proto také hovoříme o funkčních stylech. J. Bečka je rozděluje do dvou kategorií: základní a pragmatické. Umělecký styl řadí mezi ty základní.⁷ Může se v něm objevit více funkcí, například sdělná, přesvědčovací, kontaktní. Všem však dominuje jediná funkce – estetická.⁸

Nabízí se nám nyní otázka k zamyšlení: Jde v uměleckém stylu opravdu o komunikaci? Ne. Alespoň ne v pravém slova smyslu. Konvenčně ho vnímáme jako hru na komunikaci. Při této hře je důležitá souhra mezi autorem a vnímatelem. Čtenář se

¹ Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. *Nový encyklopedický slovník*. Umělecký styl.

² Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 69.

³ Tamtéž. Str. 69.

⁴ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 16.

⁵ Tamtéž. Str. 16.

⁶ Trnka, B. *K otázce stylu (Diskuse o stylu II.)*. Slovo a slovesnost. Ročník 7 (1941), č. 2, str. 61–72.

⁷ Bečka, J. *Česká stylistika*. Str. 31.

⁸ Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. *Nový encyklopedický slovník*.

odráží od svých vlastních zkušeností, díky kterým dokáže odhalit či pochopit umělecký záměr.⁹ Ale někteří autoři na něj ohled neberou, chtějí se pouze vypsat ze svých pocitů, uvolňují tak psychický přetlak.¹⁰

K tomu, aby autor svůj záměr vyjádřil, využívá několik specifických vlastností textu, a to subjektivnost, dějovost, novost (obsahovou i formální), bohatou výrazovou synonymií v textu a záměrnou poetizaci.¹¹

„Poetizace uměleckého textu je opět spojena s individualitou autora, navíc jde o obecnější stylový jev, dobově proměnný. Jinými jazykovými prostředky docilovali poetizace krásné literatury autoři 19. století nebo počátku 20. století, po jiných způsobech sahají autoři současnosti, přelomu 20. a 21. století.“¹²

Každé literární dílo „lze vnímat z několika pohledů, lze v něm rozlišit tři plány – plán tematický, kompoziční a jazykový. Tematický plán zahrnuje informace o námětu, tématu díla, postavách, prostředí a čase, ve kterém se odehrává děj. Kompoziční plán se týká uspořádání jednotlivých tematických prvků, jejich hierarchizace. Jazykový plán pak sleduje jazykovou výstavbu díla v návaznosti na oba plány předchozí.“¹³

1.1 Textová výstavba uměleckých textů

1.1.1 Kompozice

Už zde se projevuje zmíněná poetizace textu a autor kompozici tvoří tak, aby plnila jeho záměr. Uměleckému dílu vždy vytvoří dokonale promyšlenou kompozici, ať se bude jednat rozsahem o kratší žánry, či nějaké složitější.¹⁴ „V mnoha dílech je ovlivněna tradicí žánru (výrazné to bylo zejména v klasicismu [...]), současná literatura naopak směřuje k individualizaci autorského stylu již na úrovni kompoziční.“¹⁵

Pojďme se nyní podívat, jaké slohové postupy v uměleckých textech najdeme. Je to velmi různé. V epice se využívá převážně vyprávěcího slohového postupu.¹⁶ „V jednotlivých žánrech je pak tato linie modifikována: velká epika spojuje více než

⁹ Chloupek, J. *Funkční styly dnes*. Naše řeč. Ročník 77 (1994), č. 2, str. 57–66.

¹⁰ Hoffmannová, J., a kol. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Str. 399.

¹¹ Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 69.

¹² Tamtéž. Str. 69–70.

¹³ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 352.

¹⁴ Chloupek, J., Čechová, M., Krěmová, M., Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 234.

¹⁵ Tamtéž. Str. 234.

¹⁶ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 351.

jednu dějovou linii, v menší epice jde o linii jedinou.“¹⁷ V epice můžeme najít i jiné postupy, např. popisný a úvahový. Oproti tomu lyrika není založena na ději.¹⁸ „Výjimečnost lyrického textu bývá zdůrazněna i graficky, často užívá verše.“¹⁹ Především je velmi subjektivní a dominuje v ní popisný s úvahovým slohovým postupem. A jako poslední zmíníme dramatický text, který je sestaven pomocí promluv jednotlivých postav – dialogů. Ty znázorňují vyprávěcí slohové postupy, ale najdeme zde i postupy úvahové, které budou mít podobu monologů (statických prvků).²⁰

„Důležité je, že v krásné literatuře vykristalovaly speciální modifikace slohových postupů: umělecké vyprávění, líčení (umělecký popis), literární charakteristika a umělecká modifikace postupu úvahového.“²¹

1.1.2 Horizontální členění

Mluvíme o základním lineárním členění textu, kdy se dělí na začátek, střed a konec. Délka jednotlivých částí se odvíjí podle žánru.²² „Titul tvoří součást textu: zatímco ve středověku měla i umělecká díla tituly popisné, dnes název díla obvykle nenaznačuje obsah nebo ideovou orientaci díla, ale má charakter obrazný.“²³

K lepší orientaci v textu slouží jeho členění na odstavce. Ty jsou záležitostí čistě obsahovou, měla by v nich být vyjádřena jedna myšlenka. Mezi jednotlivými odstavci se nám vytvoří přechod. Rozlišujeme dva typy přechodů: ostrý (tvrdý), nebo plynulý (měkký). Rozsah odstavce není striktně dán, může ho tvořit i jedna jediná věta. Dokonce rozdílná délka odstavců pomáhá autorovi navodit vhodnou atmosféru.²⁴

U rozsáhlých textů se setkáme s dělením na kapitoly. Zpravidla na sebe navazují podle časové osy vyprávění. Kromě typického chronologického vyprávění můžeme narazit i na paralelní nebo rámcovou či retrospektivní posloupnost vyprávění – záleží, co si pro nás autor připraví. Ale kapitoly mohou být také pojmenovány podle jednotlivých postav a mohou střídát jejich pohledy. Co se týká rozsahu, mohou se vedle sebe střídát

¹⁷ Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 235.

¹⁸ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 351.

¹⁹ Tamtéž. Str. 352.

²⁰ Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 235.

²¹ Tamtéž. Str. 235.

²² Karlík, P. (ed.), Nekula, M. (ed.), Rusínová, Z. (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Str. 673.

²³ Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 235.

²⁴ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 119–120.

extrémy (příliš krátké a příliš dlouhé). Autor tím může podhalovat méně důležité informace v kontrastu s těmi podstatnými.²⁵

1.1.3 Vertikální členění

Existuje další členění vedle horizontálního, a to právě vertikální (hloubkové). Dělá text vícevrstvý. Nejčastěji v tištěném projevu nalezneme různé typy a velikosti písma. Jiným typem písma jsou napsané nadpisy.²⁶

V uměleckém funkčním stylu najdeme specifické členění. V dramatu se objevuje dělení textu na dialogy (promluvy postav) a scénické poznámky. Členění v lyrice zajišťují obrazná pojmenování (v poezii nám k tomu napomáhá veršová stavba). Ale nás bude nejvíce zajímat členění v epice, protože romány A. Mornštajnové se řadí právě pod ní. Text se rozčleňuje do pásma vypravěče a pásma postav.²⁷

Pokud si vezmeme klasický narativní text, jde o velmi jednoduchou výstavbu. Pásmo vypravěče má podobu „všeobecného vypravěče“. Co to znamená? Informace jsou podány objektivním vyprávěním ve třetí osobě, tzv. er-formou. Vypravěč je tedy nějaký nezaujatý pozorovatel. Pásmo postav je zobrazeno pomocí promluv postav, nejčastěji přímou řečí.²⁸

Na poč. 20. století vznikly nové typy promluv – neznačená přímá řeč, polopřímá řeč, smíšená řeč. Setkáváme se s těmito obměnami pásma postav v moderních narativních textech.²⁹

„Neznačená (nevlastní) přímá řeč se uplatňuje zejména jako prostředek vyjádření vnitřního monologu postav. Od přímé řeči se liší jen graficky – není signalizována uvozovkami. [...]

Polopřímá řeč může být v textu jak vyjádřením vnitřního monologu, tak i dialogu formálně propojeného s pásmem vypravěče. S pásmem postav ji spojuje využívání všech slovesných časů, [...] vyjadřuje subjektivní postoje a citové stavy postav. [...] Celkově

²⁵ Chloupek, J., Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Stylistika češtiny*. Str. 235.

²⁶ Čechová, M., a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Str. 374.

²⁷ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 305.

²⁸ Doležal, L. *Narativní způsoby v české literatuře*. Str. 12–13.

²⁹ Tamtéž. Str. 20–21.

je polopřímá řeč poměrně složitý typ vyprávění a identifikaci většinou slouží více než jeden znak.

Smíšená řeč má většinu charakteristických rysů řeči vypravěče; na to, že jde o skrytou řeč postavy, upozorňují jen jednotlivé prvky, např. signály subjektivního hodnocení situace z hlediska postavy.³⁰

Er-forma není jediný způsob pásma vypravěče. Existuje i způsob vyprávění v první osobě, pak mluvíme o ich-formě. Vypravěčem se tedy stává jedna z postav vyprávění. Může ovlivňovat děj, ale také náš pohled na fikční svět, protože vše sledujeme skrz její oči. To už ale záleží na tom, jak moc subjektivně je text podaný.³¹

1.2 Jazyková výstavba uměleckých textů

Charakteristické rysy pro umělecký styl najdeme i v jednotlivých jazykových rovinách. Stylistická norma se pomalu začala vytvářet v 19. století, kdy základy k ní položil J. Jungmann svou koncepcí básnického jazyka. Poetizaci textu viděl v používání nezvyklých výrazových prostředků (nejvýraznější byly v poezii). Můžeme říct, že je vnímal jako ozdobu daného textu.³²

Ve 20. a 30. letech 20. století se stylistice jako takové věnovalo více pozornosti díky Pražskému lingvistickému kroužku, v popředí s J. Mukařovským. Členové PLK se začali blíže zabývat otázkou básnického jazyka. Zrodila se tedy myšlenka básnického jazyka jako jazyka funkčního.³³ „V dnešní době se vztah mezi jazykem umělecké literatury a jazykem spisovným podstatně uvolňuje.“³⁴

Literatura využívá všechny vrstvy národního jazyka, tedy nejen spisovný jazyk, ale i nespisovné útvary, či jen jejich prvky. To slouží k charakteristice postav (jsou součástí jejich mluvy) nebo charakteristice prostředí.³⁵

Podle J. Bečky národní jazyk rozdělujeme na lidový a spisovný. Mluvený spisovný jazyk nazýváme hovorovou češtinou. Ta není úplně ustálena, avšak nikdy v ní nenajdeme knižní výrazy. Bečka také poukazuje na krajové rozdíly (vnímáme je jako

³⁰ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 306–307.

³¹ Doležal, L. *Narativní způsoby v české literatuře*. Str. 47.

³² Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 308.

³³ Tamtéž. Str. 309.

³⁴ Tamtéž. Str. 309.

³⁵ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 353.

následek historického vývoje) v lidovém jazyce – jde o nářečí (dialekt). Běžnou lidovou mluvu na území Čech a části Moravy označujeme obecnou češtinou (interdialekt). Máme ale i jiné varianty pro vyjádření nespisovné (lidové) řeči. Jako další si představíme slang. Ten se dále mění na profesní (profesní mluva) a zájmový. Vzniká v prostředí, kde se pohybují lidé stejného věku, nebo vykonávají stejnou činnost. Ale některé slangy i zanikají (například vorařský slang – povolání již neexistuje, proto není potřeba tímto slangem dále mluvit). Mimo slangu existuje argot, známý jako řeč zlodějů. Obecně tuto mluvu řadíme k lidem stojícím mimo zákon.³⁶

Za zmínku stojí i další odchylky od běžné mluvené řeči. „Hantýrka je [...] familiární až znevažující způsob vyjadřování v řeči pobudů, ale též v řeči obchodníků, cestujících, ba i v řeči politiků. Slovem žargon se rozumí profesionální mluva promíšená cizími prvky, např. bývalý žargon obchodnický.“³⁷

1.2.1 Fonetická a morfologická rovina

V psaném projevu je užívání nespisovných hláskových a tvarových prvků omezeno graficky (pravopisu se přizpůsobuje i interpunkce). Pokud by to autor výrazně porušil, narazil by na negativní přijetí od čtenářů. Jen výjimečně najdeme tyto odchylky jinde než v promluvách postav. Nejčastěji autor postupuje tak, že používá nespisovné lexémy. Fonetické a morfologické odchylky užije velmi zřídka, podtrhne tím celkový dojem z díla.³⁸

Od 60. let 20. století jsme mohli najít v uměleckých textech obecnou češtinu. Tehdy byla brána jako specifický signál pro vyjádření svobody. Dnes je převážně považována za doplnění obrazu postavy, stává se charakteristikou v jejích promluvách. Užívání obecné češtiny se omezilo na tyto konkrétní, nejčastější, jevy:³⁹ „*ej* v koncovkách i kmeni slov, na *-ý* místo *-é* v koncovkách (v kmeni jde často o hovorové varianty lexémů), úpravy některých náslovných souhláskových skupin, *-ma* v 7. p. pl., činná (minulá) přičestí typu *nes* a některé tvary konjugace.“⁴⁰

³⁶ Bečka, J. *Česká stylistika*. Str. 8–11.

³⁷ Tamtéž. Str. 12.

³⁸ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 313–314.

³⁹ Tamtéž. Str. 314–315.

⁴⁰ Tamtéž. Str. 314.

Není nic neobvyklého, když v textu narazíme na prostředky zastarávající a zastaralé. Důvod jejich užívání se v průběhu let liší. U starší literatury jsou známkou dobového zařazení díla. U historické prózy jsou prostředkem pro charakteristiku postav či prostředí. Na druhou stranu u K. Poláčka zastaralé prostředky tvoří komickou složku díla. A co všechno považujeme za prostředky zastaralé (v rámci spisovného jazyka)? Řadíme sem knižní varianty, infinitivy s koncovkou *-ti/-ci*, opisná pasiva, přechodníky přítomné a minulé, předminulý čas nebo jmenné tvary přídavných jmen. Při hodnocení jakéhokoli textu bychom neměli zapomínat na normu spisovného jazyka a jeho kodifikaci v době, kdy daný text vznikl.⁴¹

„Prostředkem poetizace se stává také volba výrazů obsahující méně obvyklé seskupení hlásek nebo slov, v nichž se opakují hlásky stejné či zvukově podobné.“⁴² Pro lepší představu si uvedeme i několik příkladů slov – *ťukat*, *čuchat*, *šťourat*, *kecat*. Můžeme si na nich všimnout, že často půjde o expresivní výrazy.⁴³

Pro zajímavost se ještě zmíníme o prvku opakování v poezii. Jedná se o zvukomalebnost. Ta je založena na tom, že některé hlásky působí libozvučněji než jiné. Poetičnosti se dosáhne tak, že se seskupí u sebe více hlásek s vyšší mírou euforičnosti, nebo se postaví do kontrastu.⁴⁴

1.2.2 Lexikální rovina

Na rozdíl od jiných funkčních stylů, ten umělecký má velmi širokou slovní zásobu. Nejvýrazněji to lze vidět v poezii. Na malém prostoru, který nám báseň nabízí, jen výjimečně narazíme na situaci, kdy by se výrazy opakovaly. Právě opakování slov se považuje za záměr autora a snažíme se pod tím jako čtenáři najít více. Z toho důvodu se v krásné literatuře nejčastěji setkáme se synonymními lexémy.⁴⁵

Autor převážně používá neutrální slovní zásobu, ale může ji záměrně překračovat. Díky slovům z vrstev národního jazyka vyobrazí kontrast mezi jednotlivými postavami, ale oddělí tak i řeč vypravěče, která bývá právě neutrální. Způsob řeči postav nám umožňuje si dokonale představit sociální prostředí, ve kterém se běžně pohybují. Můžeme

⁴¹ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 315.

⁴² Tamtéž. Str. 316.

⁴³ Tamtéž. Str. 316.

⁴⁴ Tamtéž. Str. 316.

⁴⁵ Tamtéž. Str. 317–318.

tedy najít lexémy kolokviální (hovorové), obecné, slangové či profesní. Dříve se v krásné literatuře poměrně často objevovaly dialektismy, dnes je to spíše vzácnost. Na argotická slova narazíme málokdy, jelikož jejich význam nemusí být srozumitelný pro většinu lidí.⁴⁶

Estetickou funkci autor vytvoří pomocí poetismů. Mezi ně lze zařadit autorská slova, která výrazně zvýší estetický dojem díla. Jako další příznak je považováno použití frazémů, nebo výrazy jiného stylu (např. odborného, publicistického). Ale můžeme se setkat i s použitím citátů. Právě cizojazyčné citáty byly typickým jevem v literatuře 19. století, kdy se přebíraly celé pasáže z německého jazyka.⁴⁷

Zajímavostí je, že se v uměleckém textu častěji objevují expresivní výrazy. Kladnou expresivitu najdeme v dílech určených primárně pro děti. Negativní expresivitu chápeme jako prostředek k výrazné aktualizaci jazyka. Postupem času jsme mohli vulgarismy najít nejen v promluvách postav, ale přesunuly se i do nadpisů. Některé výrazy pro nás zevšedněly, avšak stále je považujeme v krásné literatuře za příznak. Dokonce v 70. a 80. letech byly chápány jako forma určitého protestu v undergroundových písňových textech.⁴⁸

1.2.2.1 Obrazná pojmenování (tropy)

Obrazná pojmenování, zejména ta nepřímá, tvoří výraznou část lexikální roviny. Jsou založena na asociaci, představách, zkušenosti, kterou ovládá čtenář.⁴⁹

A na které můžeme narazit? Nejvýraznější je metafora (přenesení významu na základě vnější podobnosti). Existují specifické druhy metafor, jako jsou např. personifikace, synestezie, metonymie, synekdocha. Mimo přirovnání se můžeme setkat s nelogickým spojením slov, která si budou odporovat, pak se jedná o oxymoron.

V poezii nás na první pohled zaujme zvuková stránka textu. Autor toho docílí pomocí eufonie (libozvučnosti), kakofonie, rýmu atd. Pro ozvláštnění může použít figury založené na opakování, mezi které patří epizeuxis, anafora, epifora aj.⁵⁰

⁴⁶ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 319–322.

⁴⁷ Tamtéž. Str. 320–323.

⁴⁸ Tamtéž. Str. 324.

⁴⁹ Tamtéž. Str. 325.

⁵⁰ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 354–355.

1.2.3 Syntaktická rovina

„Syntaktická stavba uměleckých děl je velmi variabilní.“⁵¹ Promluvy postav mohou v některých případech připomínat spontánní projev. Pásmo postav se může velmi lišit stavbou od pásma vyprávěče. Pro představu právě v pásmu vyprávěče považujeme za prostředek poetizace používání tázacích, přacích a zvolacích vět. Často se nachází v úvahových pasážích a budeme je považovat za signál, že vyprávěč soucítí s postavou.⁵²

V textu mohou být použity všechny typy vět. Už jako příznak považujeme zvýšenou frekvenci některého z typů vět. Často se v pásmu vyprávěče setkáme s osamostatňováním částí výpovědi. Informace se rozdělí do samostatných vět. Ale můžeme se setkat s opačnou tendencí – spojení informací do jednoho větného celku.⁵³

Dalším příznakem může být obměna slovosledu, pak bychom mluvili o inverzi. Na jaké další syntaktické figury můžeme narazit v uměleckém textu? Mohou to být takové způsoby syntaktické stavby vět, které „existují i v mimoumělecké komunikaci, uměleckými se stávají až tam, kde je autor užil jako prostředek poetizace vyjádření.“⁵⁴ Konkrétně by šlo o tyto figury: bezespoječné přičlenění vět (asyndeton), nadbytek spojek (polysyndeton), vsuvka (parenteze), spřažení vazeb (zeugma) a výpustka (elipsa).⁵⁵

„V poezii se větná stavba dostává do souladu nebo naopak do rozporu s veršovým členěním. Zrušení interpunkce v literární praxi básníků 20. let minulého století vedlo ke zvýraznění principu veršového před principem syntaktickým a umožnilo vytvořit nečekané významové souvislosti.“⁵⁶

⁵¹ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 311.

⁵² Tamtéž. Str. 311.

⁵³ Tamtéž. Str. 311–312.

⁵⁴ Tamtéž. Str. 313.

⁵⁵ Tamtéž. Str. 313.

⁵⁶ Tamtéž. Str. 312.

2 Autor

2.1 Život a dílo Aleny Mornštajnové

A. Mornštajnová (* 24. června 1963) je považována za fenomén v české literatuře tohoto století. Vystudovala český a anglický jazyk na Filosofické fakultě Ostravské univerzity.⁵⁷ Svou první knihu vydala poměrně pozdě v porovnání s jinými autory, a to ve svých padesáti letech.⁵⁸ V současné době se žije jako profesionální spisovatelka a překladatelka.⁵⁹ Avšak její cesta k vysněné profesi nebyla vůbec jednoduchá. Jak tedy ona cesta životem vypadala?

Narodila se ve Valašském Meziříčí do lékařské rodiny. V dětství trávila mnoho času se svou babičkou,⁶⁰ jejíž vzpomínky na tyfovou epidemii v rodném městě byly jedním z prvních námětů pro napsání bestselleru jménem *Hana*.⁶¹

Po úspěšném absolvování gymnázia se chtěla věnovat studiu jazyků, proto si podala přihlášku na filozofickou fakultu v Praze, obor překladatelství – tlumočnictví. Nepřijali ji. Jiné rozhodnutí na ni v době komunismu nemohlo čekat. Začala pracovat na pozici překladatelky pro Škodu Plzeň. Právě touto událostí otočila listem do nové kapitoly svého života. Seznámila se v práci se svým budoucím manželem. A během mateřské dovolené na doporučení své matky nastoupila na nástavbu, aby si doplnila vzdělání. Šlo o dálkové studium na obchodní akademii se zaměřením na výpočetní techniku.⁶²

Během roku 1989 jí život přichystal novou příležitost. Na obchodní akademii, kterou absolvovala, hledali učitele anglického jazyka a tuto pracovní pozici také získala. Kromě toho se A. Mornštajnová rozhodla nastoupit na vysokou školu a dálkově vystudovat český a anglický jazyk na filosofické fakultě.⁶³

⁵⁷ Host – nakladatelství. Autoři. Alena Mornštajnová.

⁵⁸ Nagy, P. *Alena Mornštajnová: Psáním si třídím vlastní myšlenky*. Literární noviny. Ročník 2018, č. 10, Str. 4–5.

⁵⁹ Host – nakladatelství. Autoři. Alena Mornštajnová.

⁶⁰ Pechová, V. *Alena Mornštajnová: Psaní samotné mám vlastně ze všech těch částí procesu vzniku knihy nejraději*. Literární noviny [online].

⁶¹ Knihy Dobrovský. *Dobry rozhovor s Alenou Mornštajnovou nejen o knize Hana*.

⁶² Hloušková, L. *Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité*. Novinky.cz.

⁶³ Tamtéž.

Od 90. let se začala věnovat překladu knih, především literatuře určené pro ženy. S rodinou, studiem a překládáním jí na vlastní tvorbu jednoduše nezbyval čas.⁶⁴

Rok 2000 se pro ni stal zlomovým. Odhodlala se psaní plně věnovat. Pustila se do tvorby své první knihy, i když jen ve volných chvílích (převážně o letních prázdninách). Kvůli dlouhým pauzám často zapomínala, co již sepsala. Musela vše stále číst dokola a také neustále přepisovat. Nakonec byla kniha po deseti letech přece jen na světě. Nyní stála začínající spisovatelka před důležitou otázkou. Co s knihou dál? Autorčina dcera jí doporučila, aby knihu poslala do nakladatelství Host. A v roce 2013 se *Slepá mapa*, jak svou prvotinu pojmenovala, objevila na pultech českých knihkupectví.⁶⁵

Na druhé knize, *Hotýlku*, pracovala přibližně dva roky. Vyšla v roce 2015.⁶⁶ Obě dvě její díla byla nominována na Cenu České knihy.⁶⁷

V době, kdy vydávala druhou knihu, měla rozpracovaný už třetí román, *Hanu*. Právě díky této knize se jako spisovatelka dostala do širšího povědomí čtenářů. Kniha si popularitu získala nejen pro své téma holokaustu, kterého se dotýká, ale také pro perfektní popis každodenního života obyčejných lidí ve Valašském Meziříčí. „Román *Hana* se překládá do mnoha cizích jazyků a získal řadu ocenění. Mimo jiné obdržel Cenu Česká kniha 2018 a stal se Knihou roku 2017 na Databázi knih.“⁶⁸ Národní divadlo Brno začalo nabízet divákům divadelní adaptaci, která je přístupná od června roku 2019.⁶⁹ Zfilmování knihy je jen otázkou času, práva na její zfilmování byly již prodány.⁷⁰

Během psaní *Hany* si autorka potřebovala odpočinout od psychicky náročného tématu, jakým holokaust dozajista je, a proto se pustila do tvoření pohádkového světa. Brzy tento svět nabral podobu knihy pro děti, kterou nakladatelství Albatros v roce 2018 vydalo pod jménem *Strašidýlko Stráša*. Vydání bylo doplněno o ilustrace Galiny Miklínové.⁷¹ Dětská kniha byla nominována na cenu Zlatá stuha.⁷²

⁶⁴ Hloušková, L. *Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité*. Novinky.cz.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Lukášová, E. *Alena Mornštajnová: Vždycky jsem věděla, že chci psát*. Valašský deník.cz.

⁶⁸ Mornštajnová, A. *Hana*. Obálka knihy.

⁶⁹ Host – nakladatelství. Autoři. *Alena Mornštajnová*.

⁷⁰ Tichá, E. *Nechci, aby se z psaní stala povinnost, říká Alena Mornštajnová*. iDnes/MAGAZÍNY.

⁷¹ Kopáč, R. *Chtěla jsem napsat příběh bez zla, miní spisovatelka Alena Mornštajnová*. Lidové noviny.

⁷² Tichá, E. *Nechci, aby se z psaní stala povinnost, říká Alena Mornštajnová*. iDnes/MAGAZÍNY.

V roce 2019 vyšel autorce další román nazvaný *Tiché roky*. Ten se po obsahové stránce velmi liší od jejích předchozích děl. Děj se neopírá o velké dějiny, ale zaměřuje se především na komunikaci v jedné rodině. A také na to, jak je někdy velmi obtížné se domluvit s lidmi, kteří by měli být člověku nejbližší. Právě toto někdy může být až téměř nemožné.⁷³

Na konci dubna 2021 nakladatelství Host vydalo autorčin dosud poslední román *Listopád*. Kniha si pohrává s myšlenkou „co by se stalo, kdyby...“. Jak by život vypadal, kdyby komunismus v roce 1989 neskončil a dál nás jako zemi odděloval od ostatních států západního světa? Zároveň vykresluje obyčejnou rodinu, která je vlivem režimu rozdělena. Staví její členy proti sobě.⁷⁴

Nyní A. Mornštajnová již jako lektorka angličtiny nepracuje, plně se věnuje psaní a překladu knih. Právě překládání jí dává možnost sledovat, jak se jazyk proměňuje. Ve volném čase jezdí na přednášky a besedy.⁷⁵ Také spolupracuje s amatérským divadlem HRACH z Hrachovce.⁷⁶

⁷³ Bělíček, J. *Alena Mornštajnová: jak se dělá literární bestseller*. A2larm.

⁷⁴ Host – nakladatelství. *Knihy. Listopád*.

⁷⁵ Tichá, E. *Nechci, aby se z psaní stala povinnost, říká Alena Mornštajnová*. iDnes/MAGAZÍNY.

⁷⁶ Lukášová, E. *Alena Mornštajnová: Vždycky jsem věděla, že chci psát*. Valašský deník.cz.

3 Tematický plán

3.1 Slepá mapa

Co vedlo autorku k napsání této knihy? Pojí se k tomu velmi zajímavá historka. Během jedné z cest vlakem si k ní přisedla cizí asi osmdesátiletá žena, která si s ní chtěla povídat. Svěřila se autorce, že jede na návštěvu ke své dceři. Zmínila se i o tom, že její maminka zemřela na tuberkulózu. A právě životní příběh této ženy se stal kostrou budoucího románu.⁷⁷

Knihy vypráví o osudech tří žen – Anežky, její matky Alžběty a babičky Anny. Každá z nich si prochází svými těžkostmi života. Annin příběh provází velká láska k dědečkovi Antonínovi, kterého trápí vlastní minulost. Prožil si hrůzy první světové války a odnesl si z bitev zranění nohy. Kromě toho musel žít se skutečností, že zabil svého otce – násilníka a opilce. Antonínova matka se po smrti svého manžela psychicky zhroutila. V Anně našel světlo svého života. Po její smrti (zemřela na tuberkulózu) pro něj život opět ztmavl, ztratil smysl.

Alžbětin osud byl velmi tvrdý, přestože si prožila před válkou bezstarostné dětství a užívala si vlídnosti okolního světa. S příchodem války zažila, jak se lidské povahy umí změnit. Najednou se už obyvatelé městečka nevnímali rovnocenně, ale začali se dělit na Čechy a na Němce. Nikdo nikomu nevěřil. Musela se vzdát svého domova, zděděného po rodičích. O dům se starala její sestra Božena, která díky sňatku s Němcem směla zůstat v pohraničí. V lásce Alžběta neměla velké štěstí, alespoň ne ze začátku. Nejprve její přítel utekl do Německa za vlastními ideály. Alžbětě neřekl pravdu, zradil ji. První manžel jí lhal a také zradil, měl vztah s jinou ženou. Až druhý sňatek, sňatek z rozumu, Alžbětě přinesl do života trochu toho štěstí. Změnil její pohled na svět.

A co přichystal osud pro Anežku? Život v době komunismu. Doba, kdy lidé donášejí jeden na druhého, ačkoli to jsou nejlepší přátelé, kolegové v práci, manželé... Život plný přetvářek a bolesti. Prvního manžela z nerozvážnosti mládí sama udala na gestapu. Ten byl při zatýkání zastřelen na schodišti v jejich domě. Byla donucena příslušníky Státní bezpečnosti donášet i na svého druhého manžela pod hrozbou prozrazení jejího jména. Velmi si ho vážila. Promíjela mu jeho lásku k alkoholu (opíjel

⁷⁷ Hotel Rekovice. *Rozhovor s Alenou Mornštajnovou.*

se do takové míry, že druhý den nebyl schopný pracovat). Zároveň ji dokázal podporovat v důležitých životních rozhodnutích.

Konkrétní místo a čas v knize není přesně určeno. Sledujeme osudy lidí žijících v pohraničním městečku, kteří se pod vlivem velkých dějin mění. Zavrhují své přátele, navazují výhodnější přátelství, jež jim dávají šance na přežití v těžké době. Dívají se na ostatní s předsudky a zapomínají, pro co je dobré žít.

3.2 Hotýlek

Pokud bychom měli vybrat myšlenku, která provází celé toto dílo, byly by to ambice lidí, splněné sny, či ty nesplněné. A jak nenávist může pomalu nahlodávat zprvu velmi dobré přátelství.

To, co všechny postavy spojuje, je budova hotýlku na okraji města. Nestojí v centru, jako všechny prvotřídní podniky. Ale má něco, co jiné hotely nemají. Důvod, pro který ho vyhledávají. Diskrétnost v oblasti „jistého“ obchodu. Pokud někdo vlivný nechtěl být viděn při svých sexuálních hrátkách, vyrazil právě do tohoto hotýlku.

Hotýlek vlastnil děda Leopold, který měl nesmírně podnikavého ducha. Věděl, jak jednat s lidmi. Když byl hotýlek zabaven v rámci znárodnění podniků, zařídil, aby ho jeho rodina mohla stále spravovat. Jednodušeji řečeno – chtěl, aby zůstal v rodině. K podnikání vedl svého jediného syna Václava Mánese.

O Václavovi se dalo říct, že žil spokojený život. Čekal ho však jiný osud, než by si přál. V den, kdy se narodil jeho syn, ho příslušník policie zastřelil na ulici při porušení zákazu nočního vycházení. Miminko rodina pojmenovala po zesnulém Václavovi na jeho památku.

A právě Václav, vnuk Leopolda, je ústřední postavou celého vyprávění. Jeho matka se po dalším neúspěšném manželství (partner se oběsil) nakonec provdala za svého souseda, vdovce. Najednou Václav nebyl jedináčkem, rodina se mu rozrostla o několik sester, které ho opečovávaly, a bratra Oldřicha, do té doby svého nejlepšího kamaráda. S Oldřichem dál sdílel svá tajemství, ale jejich osudy mířily jinými nečekanými směry.

Děda Leopold všechnu snahu a pozornost věnoval svému vnukovi, do kterého vkládal naději. Přál si, aby vedl hotýlek po něm, ale věděl, že pro to Václav nemá

cit. O tento druh podnikání se mohla dobře postarat Marcelka, žena, která byla v hotýlku zaměstnaná. Bokem si ještě sama přivydělávala jako prostitutka. A právě ona Václavovi porodila nemanželské dítě. Jméno pravého otce před ostatními skrývala. Marcelka si tzv. uměla poradit za každé situace. Vybrala si své tři zákazníky jako potencionální otce pro svého syna, kterého jim nikdy neukázala. Od všech tří chtěla alimenty za jejich „údajné“ dítě, a tak si našla cestu k získávání peněz navíc.

Václav v té době byl již ženatý. Jeho láskou se stala Lucie, dívka od cirkusu. Pro Václava se vzdala potulného způsobu života. Po porodu druhého syna začala ztrácet kontakt s realitou. Psychicky onemocněla a musela být hospitalizována. Václav po této ráně osudu život nezvládal. A tak se péče o jeho děti, ale i o něj samotného ujala jeho nevlastní sestra Jindra, která ho vždy tajně milovala. S Václavem si k sobě pomalu nacházeli cestu jako pár.

Osudy lidí žijících v hotýlku otřásla ještě jedna událost – násilná smrt Marcelky. Neznámý pachatel ji uskrtil v jejím vlastním pokoji. Při vyšetřování se stal Oldřich, její milenec, hlavním podezřelým. Václav byl předvolán k výslechu, protože policii řekl, že někoho viděl. Nebyl si však jistý, kdo to přesně mohl být. Nakonec mu vyšetřovatelé dali na výběr ze dvou možností: buď jste ji zavraždil vy, nebo váš bratr.

Oldřich byl odsouzen, ačkoliv byl nevinný. Pomalu v něm klíčila nenávist ke svému nevlastnímu bratrovi. Toužil se pomstít. Václav mu vzal všechno – přízeň otce, Marcelku i příležitosti v budoucím životě.

Na pozadí života v době komunismu nám autorka ukazuje, jak křehké vztahy mohou v rodině skutečně být. Jaká je hranice mezi přátelstvím a nenávistí.

3.3 Hana

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, hlavním námětem pro napsání *Hany* byly vzpomínky autorčiny babičky. Ta vyprávěla příhodu o tom, jak v době tyfové epidemie bloudila nemocnicí. Trpěla halucinacemi z vysokých horeček. A vypadla snad jediným nezamřížovaným oknem z druhého patra budovy. Epidemii se jí ale povedlo přežít.

Román je v rámci všech zkoumaných knih jako jediný zasazen do konkrétního prostředí, konkrétní doby – Valašské Meziříčí, 1956. Všechny údaje o tom, kde stál jaký dům, odpovídá skutečnosti. Hlavní postavy jsou inspirovány skutečnými

osobami. V autorčině rodném městě existovala židovská obec. Jména Mira a Hana jsou jména dcer židovského obchodníka, žijícího v tehdejší Valašském Meziříčí. Nikdo z jeho rodiny, která byla poslána do koncentračního tábora, se odtud domů již nevrátil. Příběh autorce poskytl v zaznamenaných vzpomínkách jediný přeživší, který stihl před válkou utéct do Anglie.⁷⁸

Román sleduje osud židovské rodiny Hellerových, vlastníci papírnickví na náměstí. V patře nad obchodem měli byt, a také nabízeli podnájem trafiky spolu s přízemním bytem nepříjemnému muži německé národnosti. Elsa Hellerová se stará o dvě dospívající dcery, Hanu a Rosu. Prožívaly si své vlastní osudy, lásky a trápení. Před druhou světovou válkou vedly obyčejný život jako každý druhý občan ve Valašském Meziříčí.

Jméno Hana nevybrala autorka bezdůvodně. Pokud si ho najdeme jako heslo ve slovníku češtiny, zjistíme, že význam slova hana je hanba. A právě ta provází hlavní hrdinku po celý život. Vina a hanba. Její sobecká volba v mládí odsoudila rodinu k tomu, aby zůstaly v Československu. Rodina nestihla před nenávisť mířené proti Židům utéct. To Elsu donutilo k těžkému rozhodnutí – jednu dceru, Rosu, schovala na půdě domu své dlouholeté přítelkyně.

Hana se snažila udělat maximum pro přežití v ghettu a později i v koncentračním táboře. Musela se v přeplněném podkroví jednoho domu v Terezíně se svou rodinou rozdělit. To byl začátek jejího trápení. Navazovala výhodná přátelství, aby získala o kousek chleba navíc. Dokonce v Terezíně otěhotněla. Dítě sice porodila, ale nikdy více ho nespatriila. Když měl pro ni nastat konec, onemocněla tyfem a byla přenesena do budovy, kde měla zemřít. Ještě však nebyl její čas.

Po návratu do rodného města se nedokázala začlenit zpět do života. Příliš nemluvila, lidé se na ni dívali skrz prsty. Připadala jim podivínská. Přestala vycházet z domu, jen občas došla navštívit sestřinu rodinu – především na Rosiny narozeniny.

S vypuknutím tyfové epidemie Hana i Rosina rodina onemocněly. Zůstala zdravá jen dcera Mira. O tu se dočasně starala Rosina kamarádka Ivana. Alespoň do doby, než se Hana vrátila, jako jediná z Miřiných příbuzných, domů z nemocnice. Vzala si svou

⁷⁸ Hloušková, L. *Alena Mornštajnová: Najít příběh pro mě není složité*. Novinky.cz.

neteř k sobě, i přesto že se sotva uměla postarat o sebe samu. Postupem času se pro Hanu Mira stala důvodem, který jí zakazoval vzdát se svého života.

3.4 Tiché roky

Slova – ta jsou námětem pro tuto knihu. Člověk si uvědomí, že právě slova mohou ubližovat, místo aby podpořila. Ve slovech je síla, která dokáže rozložit i rodinu.

Autorka nám nabízí příběh dvou postav – otce Svatopluka, zarputilého komunisty, a dcery Bohdany, dívky, co ztratila řeč. Příběh nám jako čtenářům ukazuje „normální“ rodinu, která se odstěhovala z Prahy. Nastěhovala se do domku se zahradou ve městečku, kde nikoho neznala. To jasně signalizovalo, že chtěla nechat minulost za sebou.

S každou další kapitolou je nám odhalen střípek minulosti či budoucnosti jednotlivých postav.

Svatopluk Žák byl v minulosti aktivní komunist. Svého otce vnímal jako vzor. Spojovala je víra ve stejné ideály, myšlenky komunistické strany. Ani jeden z nich nikdy nevyňikal v roli manžela a otce. Nevíce se to u Svatopluka projevilo v druhém manželství s Bělou, kterou do svého srdce nikdy nepustil. Z textu vyplývalo, že se navzájem vlastně nikdy nepoznali, ačkoli spolu žili tolik let jako manželé.

Knihu sleduje život Bohdany, která cítí, že nikde nemá kořeny. To jí přináší silný neklid. Od rodičů nikdy neslyšela žádné rodinné historky. Navíc se během dětství s otcem velmi odcizili. Netrávili spolu čas. Až budoucí manžel Bohdaně pomůže najít cestu k otci a sblížit se s ním. Díky tomu je odhaleno rodinné tajemství spojené se záhadným jménem Blanka.

Autorka ukazuje, že i když lidé žijí ve stejném domě, mohou si být přesto cizí. Objevuje se tu motiv hudby a klavíru, který se stěhuje z místa na místo spolu s rodinou. Hudba, koníček Svatopluka, je profesí jeho první ženy i prvorozené dcery. Zároveň je také tím, co nikdy nedovolil, aby jeho druhá dcera Bohdana mohla vyzkoušet. Nechtěl zklamat jako při výchově své první dcery.

Prostorem, kde se příběh odehrává, je rodinný domek. Je zajímavé sledovat jeho proměnu podle toho, kdo domek zrovna obývá, nebo jaké vztahy v něm panují. Když domek kupuje Svatopluk se svou první ženou, zahrada je neopečovaná. Všude je jen křoví. S příchodem Běly se zahrádka promění v záhony plné levandulí. Jiné květiny tam

nenajdeme. Po jejím odchodu se o zahradu začala starat Bohdana, ale levandule přes její veškerou snahu zašly. A nakonec si cestičku k zahradničení najde i samotný Svatopluk, který se rozhodl pěstovat pouze zeleninu, protože jako jediná byla k užitku. Bohdana se starala nadále o květiny. Společná péče o zahradu se stala prvním krůčkem ke zlepšení jejich vztahu.

3.5 Společné rysy

Základem každého románu A. Mornštajnové je skutečný příběh. Jako hlavní postavy v knihách vystupují ženské hrdinky. Autorka je preferuje z velmi jednoduchého důvodu – rozumí jim lépe než mužům.

Může se to na první pohled jevit tak, že A. Mornštajnová si vybere historické téma a o něm píše. Ale tak tomu není. Myšlenkou v jejích dílech jsou osudy postav, vztahy v rodinách, křehká pouta přátelství. Velké dějiny tvoří kulisu, která někdy těžce dopadá na osudy lidí a nutí je dělat obtížná, avšak zásadní rozhodnutí.

To, co dělá její knihy tak dechberoucí, je autorčina schopnost každé postavě vytvořit minulost. Díky tomu postavy vypadají reálně. Najednou je jednodušší se do hlavních hrdinů jejích knih vcítit, litovat je či jim neodpustit jejich činy.

Autorka nám dává najevo, že život není jednoduchý, nikdy nedopadne tak, jak si ho lidé naplánují. Ale každý by si měl v něm najít kousek své soukromé radosti.

4 Kompoziční plán

4.1 Slepá mapa

Tento román řadíme do epiky. Celý text začíná odstavcem v er-formě, který plynule přechází do ich-formy, kdy se vypravěčem stává nejmladší z trojice žen, Anežka. Vyprávění o životě Anny a Alžběty (popřípadě dalších vedlejších postav) je psáno v er-formě, dokud se příběh znovu nestočí k Anežce, pak je znovu psaný v ich-formě.

Celkově to na čtenáře působí tak, že události v životech svých předků vypráví hlavní hrdinka a už jsou dávno minulostí. Příběh Anežky se odehrává v okamžiku, kdy knihu čteme. Toho autorka docílila nejen střídáním er-formy s ich-formou, ale především rámcovým postupem vyprávění.

4.1.1 Horizontální členění

Text je rozdělen do dvou částí. První se zabývá historií rodiny (psáno v er-formě) a druhá část se věnuje pouze hlavní hrdince (ich-forma). Příběh se odehrává v dvaceti čtyřech kapitolách. Nejsou specificky pojmenovány, pouze vyjádřeny slovně řadovou číslovkou. Jednotlivé kapitoly jsou dále děleny na odstavce.

Co si představujeme pod názvem románu? Slepá mapa symbolizuje šablonu nebo směr našeho života. Žijeme životy, které jsou si podobné, ale zároveň jsou každý z nich originální stejně tak jako slepé mapy. Každá z nich je také podobná, ale zároveň jiná.

4.1.2 Vertikální členění

Toto členění je patrné v rozdělování na pásmo vypravěče a pásmo postav. Hlavní postava Anežka se stává samotným vypravěčem (vyplývá to z užití ich-formy). V narativní rovině mluvíme o intradiegetickém vypravěči. Pokud se zaměříme na vypravěče podle spolehlivosti, budeme ho nazývat přímý vypravěč.

Do pásma vypravěče pronikají prvky nespisovné češtiny, které jsou typické pro mluvu Anežky: *Nejhezčí nevěsta jsem rozhodně nebyla, protože jsem hubené bidlo, ale [...]* (str. 265).

Při změně gramatické osoby do er-formy, se vypravěč vyjadřuje objektivně a stává se pouhým pozorovatelem událostí.

Co se týká grafické stránky, můžeme si všimnout toho, že jméno autorky, titulky a také názvy kapitol ignorují pravidla českého pravopisu. Všechny jsou napsány s malými písmeny.

4.1.3 Obálka knihy

Grafické zpracování knihy hraje velkou roli při jejím vnímání. Obálka, kterou navrhl Martin T. Pecina, na první pohled působí velmi minimalisticky, ale prozrazuje nám zároveň to nejnútnejší. Je zde zobrazená „geografická slepá mapa“, na ní jsou zapíchnuty tři špendlíky. Ty symbolizují ony tři generace žen, tři různá období (předválečnou, válečnou dobu a komunismus).

4.2 Hotýlek

Autorka nám v druhé knize ukázala obsahem i kompozicí něco jiného, než ve své prvotině. Epické vyprávění zůstává po celou dobu v er-formě, ačkoli příběh sledujeme z pohledu hlavní postavy – Václava. Pro zachycení jeho života A. Mornštajnová využívá retrospektivního vyprávění, kdy nám na začátku celého příběhu odhalí Václavovu smrt.

4.2.1 Horizontální členění

Název románu *Hotýlek* autorka zvolila podle místa, kde se převážná většina děje odehrává. Právě on spojoval osudy postav.

Próza je rozdělena do dvaceti tří kapitol, prologu a epilogu. Ty se pak dělí pro snazší srozumitelnost na odstavce. Ovšem nejzajímavější je to, jak autorka pojmenovala kapitoly. Prolog nese název „ráno“ a epilog „večer“. Samotné kapitoly jsou pojmenovány podle veršů či jejich částí z básně J. Seiferta *Píseň o rodné zemi*.⁷⁹

4.2.2 Vertikální členění

Pokud se jako první zaměříme na grafickou stránku názvu knihy, můžeme si všimnout, že oproti prvnímu románu jsou všechna písmena napsána verzálkou. Pro číslování stran platí stejné pravidlo jako u *Slepé mapy*. Názvy kapitol jsou zakončeny nebo také začínají výpustkou (trojtečkou). To odkazuje na skutečnost, že se jedná o část verše v básni (viz výše).

⁷⁹ Viz Obrázek č. 4. (přílohy).

Text je rozdělený do pásma postav, která nalezneme v podobě přímých řečí, a pásma vypravěče. Z pohledu narativního mluvíme o „vševědoucím“ vypravěči (extradiegetickém), podle spolehlivosti bychom ho zařadili do typu autorského vypravěče. Do samotného příběhu nijak nevstupuje, pouze nezaujatě sleduje děj z perspektivy vybraných postav.

4.2.3 Obálka knihy

Ilustraci obálky ztvárnil Karol Lament. Vybral si vyobrazení hotýlku – klíčového místa, které spojovalo osudy rodiny Mánesových. Zachytil ho v noci, kdy jsou všechna okna rozsvícena a jedno z nich svítí červenou barvou. Čtenáři to může v hlavě asociovat se čtvrtí červených luceren. Právě proto tento odstín perfektně odkazuje na „tajné“ podnikání dědy Leopolda a jeho rodiny, kdy zaručuje všem zákazníkům diskrétnost.

4.3 Hana

Román se opírá o historicky doložitelné události Valašského Meziříčí v letech 1933–1963. Odkazuje na to i stručné věnování „Mému městu“ v knize. Text je psaný v ich-formě. V této formě je zachyceno vyprávění obou dvou hlavních postav, Hany a Miry. Přibližně uprostřed kniha odhaluje Miriny vzpomínky na její předky, na jejich životy a těžkosti, kterými si museli projít. Tato část je ztvárněna er-formou. Dává nám to jako čtenářům možnost odstupů od hrůz a smrti, které holokaust provází.

K zachycení příběhu si autorka vybrala chronologické vystavění děje (můžeme to vidět už ve vzestupné posloupnosti letopočtů) s tím, že každá část knihy začíná v jiném bodě na časové přímce dějin.

4.3.1 Horizontální členění

Jak už bylo naznačeno, kniha je rozdělena do menších úseků, konkrétně do tří částí. U každé z nich je přidán letopočet, který jasně určuje, jakému časovému výseku se bude autorka věnovat. Části jsou pojmenované po postavách, z jejichž pohledu je daný časový úsek vyprávěn.

Knihu máme rozdělenou takto: *První část Já, Mira 1954–1963; Druhá část Ti přede mnou 1933–1945; Třetí část Já, Hana 1945–1963.*

Části jsou rozděleny na menší úseky, a to na kapitoly (celkem jich kniha obsahuje dvacet sedm). Ty se pak dělí ještě na menší jednotky – odstavce. Názvy kapitol jsou slovně očíslovány, jak tomu bylo dosud v každé její knize. Jsou pojmenovány podle roku, popřípadě let, ve kterých se daná kapitola odehrává. Některé názvy obsahují i měsíc.

Titulek *Hana*, jak bylo zmiňováno již v kapitole 3.3, autorka vybrala podle ústřední postavy. Pojmenovala ji podle reálné ženy, pocházející z Valašského Meziříčí, která se se svou sestrou (a zbytkem rodiny) stala obětí holokaustu.

4.3.2 Vertikální členění

Text se rozděluje do pásma postav a vypravěče. Pro pásmo vypravěče autorka zvolila typ „personálního vypravěče“. Byla to pro ni nejlepší volba pro postupné odhalování drobných detailů, díky kterým důsledky událostí začaly dávat smysl a společně vytvořily celistvý příběh.

4.3.3 Obálka knihy

Obálka *Hany* je z knih A. Mornštajnové nejpůsobivější. Navrhla ji a graficky zpracovala Veronika Kopečková.

Bez toho aniž by člověk věděl, jakého tématu se dílo dotýká, očekával by podle obálky odlehčené téma. Ale po jejím přečtení změní názor, protože ho to donutí se zamyslet nad tím, jak zajímavý a výstižný tento přebal skutečně je.

Obálka zachycuje hned čtyři věci, které dokonale odkazují na obsah knihy. Jako první si čtenář všimne nevinně vyhlížejícího žlutkového věnečku. V průběhu čtení zjistíme, že právě kvůli němu se zcela změnil směr Miřina života a naplnil ho životními útrapami.

Další odkaz se skrývá pod vyobrazením několika hvězdiček. Na první pohled si je člověk nemusí s ničím spojovat, ale pojďme se zamyslet nad jejich barvou. Zlatá. Jednodušeji žlutá. Co má symbolizovat? Látkovou šesticípou hvězdu (vyobrazení Davidovy hvězdy) ve žluté barvě s nápisem „JUDE“. Před začátkem druhé světové války tímto symbolem bylo označováno židovské obyvatelstvo. Stejně tak ho musela na svém oblečení nosit hrdinka knihy Hana.

Třetí motiv na obálce nalezneme pod šedými a bílými pruhy přes celou obálku, směřujícími ze shora dolů. Po přečtení knihy si je okamžitě spojíme s jedinou věcí –

s vězeňskými mundúry, které museli Židé (a ostatní vězni) nosit v koncentračních táborech.

Posledního odkazu oproti těm předchozím není tak lehké si všimnout. Na obálce jsou vyobrazeny obě dvě jména hlavních hrdinek. Hana je samozřejmě název knihy, ale jméno Miry je schované. Kolem věnečku jsou vypsána hesla. Pokud se přečtou po směru hodinových ručiček, a ne zleva doprava, jak jsme zvyklí při obvyklém čtení textu, jejich první (velká) písmena složí jméno „Mira“.

Správné pořadí pro čtení hesel:

„Maminka má narozeniny“

„Ironie osudu“

„Rozhlas hlásí smrt“

„A co budu dělat já?“

4.4 Tiché roky

Příběh nám autorka vykresluje pomocí paralelní posloupnosti. Sledujeme osudy dvou postav – otce a dcery. Jejich časová linie je od sebe o několik let vzdálená. Otcova linie začíná okolnostmi jeho narození, proto se objevuje tato vzdálenost.

Také ve svém čtvrtém románu A. Mornštajnová využívá střídání gramatické osoby. Kapitoly psané z pohledu dcery jsou vyjádřeny ich-formou, oproti tomu úseky psané z perspektivy otce jsou napsány er-formou.

4.4.1 Horizontální členění

Tiché roky, jak autorka knihu pojmenovala, si můžeme vyložit několika způsoby. Může odkazovat na chladný vztah mezi hlavní hrdinkou a jejím otcem, nebo na skutečnost, že Bohdana postrádala schopnost mluvit. *Tiché roky* mohou odkazovat i na rodinná tajemství, která nikdy nebyla vyslovena nahlas. Titulek knihy berme tedy jako metaforu.

Text je rozdělen do dvaceti kapitol a prologu. Každá z nich je označena číslovkou a je pojmenována podle postavy, která je v ten moment vypravěčem. Kapitoly s názvy „otec“, „dcera“ se pravidelně střídají. Ovšem velmi originální je způsob, jakým na sebe

jednotlivé kapitoly navazují. Každá začíná větou nebo její částí, kterou předchozí kapitola končila:

*Možná to bylo silným prožitkem, možná slunečním dnem nebo procházkou okolo řeky, nevím, ale v tu chvíli jsem byla šťastná a věřila jsem, že všechno dobře dopadne. **Všechno má svůj čas.** (str. 223, konec kapitoly 15/dcera)*

***Všechno má svůj čas**, a tak trvalo několik týdnů, než Svatopluk uznal učitelku, se kterou se dcera tak nerada loučila, za hodnu bližší pozornosti. (str. 225, začátek kapitoly 16/otec)*

4.4.2 Vertikální členění

Z hlediska typografie kniha připomíná *Slepu mapu*. Pro názvy nadpisů a titulku jsou zvolena malá písmena, i ta počáteční. Obsahuje části, které ztvárňují vzkazy a dopisy. Ty se od zbylého textu liší kurzívou.

Text se rozdělil do pásma vypravěče a postav. Pásmo vypravěče je psáno z perspektivy Bohdany (dcery), pak je vyjádřen ich-formou. Autorka nám ukazuje její jednání, jak se hrdinka snaží postupně odhalit minulost své rodiny. Jako čtenáři máme možnost pochopit chování jejího otce. Bohdana tuto příležitost nemá. Pro pohled dcery je využíván personální vypravěč, zatímco linku otce sledujeme pomocí autorského vypravěče.

4.4.3 Obálka knihy

Graficky ji ztvárnila a upravila Lucie Zajíčková, jejíž ilustrace, připomínající kresbu tužkou, nalezneme i uvnitř knihy.

Jaké motivy nám obálka ukazuje? Především ručně složené vlašťovky z papíru, které odkazují na zálibu nevlastní matky hlavní hrdinky. Na těchto papírových skládačkách vidíme část notové partitury, kterou si spojíme s láskou jejího otce ke klasické hudbě. A právě hudba a tvořivost Bohdaně pomáhaly si najít cestu k jejím rodičům.

Hudba jako taková je hlavním pojítkem mezi postavami, ale zároveň je dokázala od sebe rozdělit. Její motiv se prolínal napříč celou knihou, proto je tak klíčový na obálce.

4.5 Shrnutí

Kompozičně se od sebe vybrané knihy velmi liší. Ke každé je přistupováno jinak, přesto mají některé rysy společné. Kromě *Tichých roků* jsou romány rozděleny do dvou částí, u *Hany* máme části tři. Počet kapitol se pohybuje kolem dvaceti. Po grafické stránce jsou si také podobné. Obálky jsou ztvárněné minimalisticky (ukazují pouze hlavní motivy knihy). Tím však podobnost mezi romány končí. Každý z nich je originální v tom, jak na sebe kapitoly navazují. Např. v *Hotýlku* názvy kapitol tvoří Seifertovu báseň *Píseň o rodné zemi*. Zajímavé je i uspořádání v románu *Tiché roky*, kdy kapitoly končí a začínají shodnou větou.

5 Jazykový plán

5.1 Fonetická rovina

Obecně se fonetická rovina u textů psaných prózou objevuje v přímé řeči. Považujeme ji za znak nespisovné češtiny, konkrétně obecné češtiny. V románech A. Mornštajnové se tato rovina příliš nevyskytuje. Ve všech jejích knihách převažuje spisovný jazyk, a to i v přímé řeči. Fonetická rovina se vyskytuje poskromnu a postupem času se téměř vytrácí. Pojďme se nyní podívat, v jakých podobách se tato rovina projevuje.

5.1.1 Změna é > í

Tato změna se vyskytuje u slov domácího původu. Nejčastěji ji najdeme u slabik *-lé-* > *-lí-* v kořenu slova. Variantu s *-é-* vnímáme knižně, zatímco variantu s *-í-* jako hovorovou.

Slepá mapa: *musím pro mlíko* (str. 61)

Hana: *uvařím polívku* (str. 265)

5.1.2 Změna ý > ej

Změna se týká podstatných jmen a sloves. Jejich neutrální spisovné podoby sklouzávají k nespisovným tvarům (k obecné češtině). Často jde o slova citově zabarvená.

Slepá mapa: *nebudeš tak často blejt* (str. 195); *a už bleješ* (str. 202)

Hotýlek: *strejdo* (str. 43); *tejden* (str. 186)

5.1.3 Protetické v

Je typickým znakem pro obecnou češtinu. Protetické *v-* se vkládá před samohlásku *o*.

Hotýlek: *vod nich vodneseš* (str. 186); *zbytek trestu mu vodpustili* (str. 187)

5.1.4 Kvantita hlásek

Další ojedinělou změnu, na kterou při čtení románů narazíme, je kvantita hlásek. V tomto případě jde o nespisovný tvar zkrácený v příponě slova.

Hotýlek: *to ti povim* (str. 186)

5.1.5 Redukce hlásek

Během vyslovování některých slov můžeme narazit na redukci hlásek. Často k tomu dochází u přičestích minulých v mužském rodě, kdy se redukuje hláska *-l*. U sloves se můžeme setkat ještě s redukcí v přítomném čase u 1. os. pl., kdy se nevysloví *-e*. Stejně tak dochází ke zjednodušení, či úplnému vypuštění hlásek na začátku slova.

Slepá mapa: *jenom řek* (str. 305, redukce *-l*); *dyk* (str. 305, redukce slova vždyť)

Hotýlek: *si ani nevším* (str. 186, redukce *-l*); *brý den* (str. 241, redukce slova dobrý)

Tiché roky: *tak jdem* (str. 156, redukce *-e*)

5.1.6 Shrnutí

Fonetickou rovinu autorka nejvýrazněji používá v situacích, kdy nám chce i v mluvě postav ukázat, jak byl osud k daným postavám krutý a zároveň nespravedlivý. Týká se to především románu *Slepá mapa*, kde se postava F. Wenera, citlivého a mírumilovného člověka, stane dozorcem v koncentračním táboře. Druhý případ se nachází v románu *Hotýlek* v podobě uvěznění Oldřicha jakožto nevinného člověka.

5.2 Morfologická rovina

Rovina kromě tvarů slov (ať spisovných, či ne) sleduje frekvenci použití slovních druhů. Každý slovní druh autorka používá velmi vyváženě.

5.2.1 Záměna a sloučení pádů

První změna, které věnujeme v této rovině pozornost, se týká podstatných jmen. Jde o záměrné užití nevhodného pádu. Autorka ji využívá pouze v přímé řeči nebo ve vnitřním monologu postavy.

5.2.1.1 Nominativ za akuzativ

V románech *Hotýlek* a *Hana*, kde se změna nachází, se projevuje ve stejném slově (*lidi*). Variantu s *-é* obecně vnímáme jako neutrální, ačkoliv je pomalu vytlačována koncovkou *-i*.⁸⁰ V autorčiných knihách působí hovorově.

⁸⁰ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 139.

Hotýlek: *lidi se berou z rozumu* (str. 59)

Hana: *mají přijít ti lidi* (str. 162)

5.2.1.2 Vokativ s nominativem

Ojedinele můžeme v *Hotýlku* najít formu oslovení, kdy vokativ ustupuje nominativu v příjmení/pracovní funkci. Toto oslovení zle použít v neformálních promluvách.

Hotýlek: *doba se mění, pane šéf* (str. 180)

5.2.2 Změny v koncovkách

Tuto změnu považujeme za prvek obecné češtiny, kdy se spisovná koncovka *-ý* mění v nespisovné *-ej*. Totéž platí u změny koncovky *-é* v maskulinní variantu *-ý*. Ke změně dochází u koncovek přídavných jmen a zájmen. Autorka tuto změnu používá častěji u přídavných jmen.

5.2.2.1 Změna *ý > ej*

Slepá mapa: *Pan slabej žaludek* (str. 202); *jakej chlap* (str. 202)

Hotýlek: *ty seš politickej* (str. 186); *minulej* (str. 186); *s ženskejma* (str. 186); *druhej den* (str. 186); *ten starej, co s ním děláš* (str. 188)

5.2.2.2 Změna *é > ý*

Slepá mapa: *dítě nešťastný* (str. 243)

Hotýlek: *v tý tmě* (str. 186)

5.2.3 Unifikace koncovek

Při této změně mluvíme pouze u sloves III. třídy, kdy se neutrální tvar koncovky *-i* v přítomnosti mění na *-u*. Tyto tvary považujeme za hovorové.⁸¹

Slepá mapa: *tak děkuju* (str. 54); *pracuju* (str. 90); *já ti přeju* (str. 91); *potřebuju vědět* (str. 91); *stěhuju* (str. 92); *připravuju se na to* (str. 383)

Hotýlek: *a pochybuju* (str. 181); *osprchuju se* (str. 218); *zabiju tě* (str. 285)

⁸¹ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 149.

Hana: *zkontroluju* (str. 123); *potřebuju si to pořádně rozmyslet* (str. 137); *taky o tom uvažuju* (str. 147); *děkuju, pane Urbánku* (str. 203); *jmenuju se* (str. 214); *považuju za štěstí* (str. 237); *převaluju ho na jazyku* (str. 250); *ten nepřēju fakt nikomu* (str. 255); *pamatuju úplně jasně* (str. 281)

Tiché roky: *zahraju pár tónů* (str. 46); *studuju hru na klavír* (str. 71); *vaši kapelu sleduju* (str. 153); *vyžaduju plné nasazení* (str. 153); *potřebuju tvou radu* (str. 168)

5.2.4 Hovorový tvar kondicionálu

Dalším prostředkem jsou hovorové tvary kondicionálu, kdy autorka výjimečně místo tvaru „bychom“ používá tvar „bysme“. Nikdy však neužije čistě nespisovný tvar „by jsme“.

Slepá mapa: *mohli bysme* (str. 261)

Hotýlek: *bysme* (str. 27); *kdybysme přišli o* (str. 71)

Hana: *co nejvíce, abysme neopakovali stále stejné chyby* (str. 97); *kdybysme tady nebydleli* (str. 43); *mohli bysme si tam hrát* (str. 79)

5.2.5 Postfix s

Jedná se o tvary přičestí minulého, které jsou tvořeny pomocí „plnovýznamového slovesa a tvary slovesa *být*. Ve 2. os. j. č. lze příslušný tvar slovesa *být* (*jsi*) nahradit pouhým -s připojeným k prvnímu přízvučnému slovu ve větě [...]. Podoby se *jsi* se považují za základní, neutrální způsob vyjádření. Podoby se -s jsou hodnoceny jako hovorové.“⁸²

Slepá mapa: *žes mi pomohl* (str. 51); *tys ho odmítla* (str. 53); *tys mi ho vzala* (str. 167)

Hotýlek: *tys to beze mě nemohla vydržet* (str. 51)

Hana: *kdys přijel* (str. 174)

Tiché roky: *nezapomnělas náhodou* (str. 157)

⁸² Pravdová, M. (ed.), Svobodová, I. (ed.). *Akademická příručka českého jazyka*. Str. 405–406.

5.2.6 Opisné pasivum

Opisné tvary považujeme za knižní variantu projevu. Působí na čtenáře jako odosobnění od charakteru, proto jsou typickým rysem administrativního funkčního stylu.

Slepá mapa: *Antonín byl rozhodnutý zajít* (str. 55); *nebyla ochotna připustit nepříjemnou myšlenku* (str. 117); *nebyla připravená* (str. 117); *mladý příslušník bezpečnosti byl za svůj pohotový zásah vyznamenan a povýšen* (str. 281); *byl ochoten přiznat* (str. 377)

Hotýlek: *na školu byl přijat* (str. 75); *byl nucen absolvovat* (str. 87); *kdy jí byl představen* (str. 141); *by Oldřich byl schopný udělat* (str. 261)

Hana: *byl by ochoten za jejich vztah bojovat* (str. 143)

Tiché roky: *byl dopraven do nemocnice* (str. 189)

5.2.7 Shrnutí

Jak autorka pracuje s touto rovinou? Rozhodně více využívá hovorovost nad nespisovností. Ale ani hovorové prvky nevyužívá nadbytečně. Je vidět, že morfologická rovina má opět v *Tichých rocích* nejmenší zastoupení stejně tak jako u fonetické roviny.

5.3 Lexikální rovina

Nyní se podíváme na nejvýrazněji zastoupenou rovinu uměleckého funkčního stylu. Slovní zásoba je tvořena dvěma složkami – jádrem (neutrálními pojmenováními) a periferií systému. Právě tam se nachází lexémy, které jsou nositelem příznaku.⁸³

Zajímavostí je, že příznak u lexému je velmi složité hodnotit kvůli aktualizaci jazyka. Hranice mezi neutralitou, hovorovou a obecnou češtinou se rychle posouvá. Často záleží, v jakém kontextu je dané slovo použito.⁸⁴

⁸³ Karlík, P. (ed.), Nekula, M. (ed.), Rusínová, Z. (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Str. 92–93.

⁸⁴ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 324.

5.3.1 Slova spisovná

5.3.1.1 Hovorová čeština

Hovorovou češtinou nazýváme mluvenou podobu spisovného jazyka. Každému textu dodává živost a nenucenost projevu, ale také jeho přirozenost. Prostředky, kterými vyjadřujeme hovorovost, dělíme na kodifikované a nekodifikované.

Slepá mapa: *pracant* (str. 11); *koukal po mně* (str. 53); *bude korzovat parkem* (str. 63); *pikolík* (str. 67); *narukovat* (str. 111); *měli očividně jiné starosti než parádu* (str. 123); *výkonné německé mašinérii* (str. 159); *v koncentráku* (str. 241); *co se v léčebně šustlo* (str. 391)

Hotýlek: *do vdavek* (str. 25); *bude malér* (str. 45); *je to fakt kost* (str. 101); *před místními potentáty* (str. 139); *jsou jenom trable* (str. 186); *v nóbl domácnosti* (str. 233); *kumpáni* (str. 235); *rozšlapali silničáři* (str. 251); *plácáš za nesmysly* (str. 287)

Hana: *mezi krámkem* (str. 19); *jenom zírала* (str. 21); *z kumbálu* (str. 39); *dospěláckým moudrem* (str. 43); *pošťačka* (str. 77); *nekoukej po mně* (str. 123); *půjdete do basy* (str. 197); *ušmudlanou ruční práci* (str. 221); *ruksak jsem opřela* (str. 240); *uřvaní esesáci* (str. 244); *pobryndal košili* (str. 249); *plné štamgastů* (str. 249); *nenaučila těm svým móresům* (str. 275); *šmátrá po těle* (str. 298)

Tiché roky: *spořádala celou porci* (str. 19); *ve třech činžácích* (str. 33); *nevytrubuj je v práci* (str. 33); *matka lamentovala* (str. 35); *neplácla nějakou hloupost* (str. 37); *přijdou do krámu* (str. 39); *byla francouzsky šik* (str. 83); *šoubyznysu* (str. 128); *pověsila baloňák* (str. 137); *se můžeme trhnout* (str. 154); *shrábl polovinu* (str. 157); *celou tirádu vždy ukončila tvrzením* (str. 193); *se úplně složil* (str. 241); *počkám na taxíka* (str. 243); *probírala se céděčky* (str. 273); *bloumání po ulicích* (str. 281)

5.3.1.2 Knižní slova

Jde o taková vyjádření, která nalezneme pouze v psaných projevech. Nejsou součástí spontánní promluvy. Jsou podobná archaickým prostředkům, ve kterých se mohou postupem času samy zařadit.⁸⁵

Slepá mapa: *ryšavý* (str. 17); *s plédem* (str. 57); *roztržkou* (str. 93); *ctitele* (str. 93); *četníci* (str. 99); *kvapný odjezd* (str. 117); *s vervou* (str. 119); *svorně* (str. 119); *zbydou jen torza* (str. 137); *stuňou* (str. 319); *schraňuju je* (str. 383)

Hotýlek: *tryznu za Václavova mrtvého otce* (str. 11); *truchlit* (str. 29); *s nevalnou pověstí* (str. 57); *v róbě* (str. 69); *školního břímě* (str. 75); *nuancím* (str. 77); *po čem lidé prahnou* (str. 141); *nad tím teď nedumej* (str. 153); *necítila žádnou zášť* (str. 155); *sepsaný elaborát* (str. 267); *zaháněli žal mokem* (str. 313)

Hana: *větší žal* (str. 39); *spočine jeho tělo* (str. 114); *o šedinách na Elsiných skráních* (str. 121)

Tiché roky: *vágní vědě* (str. 233); *bude tesknit* (str. 251); *uzurpovala si ji sama pro sebe* (str. 253); *se honím jen za nějakou chimérou* (str. 287)

5.3.1.3 Odborné termíny

Sem řadíme taková slova, která mají přesně vymezený význam v určitém oboru. Nikdy nenesou příznak expresivity. Často může jít o mezinárodní lexémy (např. rádio, televize).

Slepá mapa: *retuš* (str. 13); *italská fronta* (str. 17); *historické romány* (str. 61); *karmelitáni* (str. 63); *amputace* (str. 83); *krejčovskou pannu* (str. 105); *po anšlusu* (str. 107); *mobilizace* (str. 111); *monologu* (str. 121); *útoky partyzánů* (str. 137)

Hotýlek: *busta* (str. 29); *stanné právo* (str. 61); *brzdové destičky* (str. 72); *převodovky* (str. 87); *v secesním stylu* (str. 89); *vitrážemi* (str. 89); *principál* (str. 113); *šapitó* (str. 115); *maniodepresivní porucha* (str. 121); *do manéže* (str. 123); *na árii z Lazebníka sevillského* (str. 147); *recidivistů* (str. 275)

Hana: *hodinové stroje* (str. 19); *týden šiva* (str. 115)

Tiché roky: *koláže* (str. 119); *repertoár* (str. 154); *aparaturu do dodávky* (str. 155)

⁸⁵ Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, D., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Str. 24.

5.3.1.4 Shrnutí

Nejvýrazněji se v knihách projevuje použití hovorové češtiny, která se především objevuje v pásmu postav a v jejich vnitřním monologu. Knižní slova a odborné termíny nejsou tak časté jako právě hovorová čeština.

Pokud se zaměříme na odborná slova, nejčastěji pocházejí z oblasti historie. Najdeme je ve všech čtyřech románech, ale nevýrazněji jsou použity ve *Slepé mapě*. V druhém románu, *Hotýlku*, narazíme na termíny z oblasti automobilismu a cirkusového života. Jsou to oblasti, ve kterých se postavy románu běžně pohybují, proto do knihy perfektně zapadají. Obdobně je tomu i ve zbylých románech. V *Haně* se setkáváme s termíny spojenými s židovským náboženstvím, jako je např. slovo „šiva“, které označuje týden největšího smutku po smrti rodinného příslušníka. *Tiché roky* se zaměřují na termíny z oblasti hudby a výtvarného umění.

5.3.2 Slova nespisovná

5.3.2.1 Obecná čeština

Mluvíme pomocí ní při běžné (neoficiální) komunikaci. Jde o takové prostředky, které používáme na celém území Čech, proto z hlediska teritoriálního můžeme místo termínu obecná čeština použít termín interdialekt – nadnářečí.

Slepá mapa: *diskutovat o ženských* (str. 13); *mizérii* (str. 13); *marast* (str. 15); *drbna* (str. 45); *kafe* (str. 54); *vzít si štokrle* (str. 87); *vygruntovala ložnici* (str. 89); *syčák Ludva* (str. 127); *budoucí ženáč* (str. 131); *na kanape* (str. 153); *komouši* (str. 275); *ještě kafčo* (str. 307); *špicluje* (str. 331); *dva kriminály* (str. 359); *o té fíflně* (str. 359); *štamprle slivovice* (str. 363); *estébák* (str. 367)

Hotýlek: *nejedna lumpárna* (str. 17); *do lejster* (str. 39); *frnkla za čáru* (str. 45); *dolizat* (str. 51); *kibicování* (str. 51); *necpi mu to tak* (str. 63); *se dopoledne flákáš* (str. 75); *po pravidelných štacích* (str. 77); *co je to tam dole za randál* (str. 167); *rozbil jsem hubu jednomu chlápkuvi* (str. 186); *není žádný kriminálník* (str. 201); *přišijou mi nezákonné obchodování* (str. 221); *dostal pořádný flastr* (str. 246); *to jsou kecy* (str. 270); *esembák* (str. 285); *flašky* (str. 305)

Hana: *hromádka černých hadrů* (str. 21); *přivolá sanitáka* (str. 55); *do rozšmajdaných bot* (str. 75); *nějaká putyka* (str. 127); *se nechala oškubat od lidí*

(str. 162); *štosy nažehleného prádla* (str. 171); *Němčoura* (str. 193); *červené fleky* (str. 223); *cvrnkla do gatí* (str. 224); *šmelit* (str. 259); *kdo ho už dříve podmázl* (str. 263); *v naší cimře* (str. 264); *nejsem zbouchnutá* (str. 275); *esesmani* (str. 287)

Tiché roky: *randál pořád poslouchat* (str. 39); *vlivného papírka* (str. 129); *vhodnou ojetinu* (str. 151); *flikovali to jak se dalo* (str. 151); *nebylo tak nahuleno* (str. 151); *sundal Josého pravým hákem* (str. 155); *vysedávajícím kunčaftům* (str. 189); *nafrněné klavíristky* (str. 191); *přišourala ke dřevěné lavici* (str. 217)

5.3.2.2 Dialektismy

Jedná se o slova, která jsou omezena místem. Chápeme je jako nespisovnou variantu výrazu pro daný region. V případě *Hany* se zde nachází jeden typický moravismus „*líčit*“, kterým se označuje na daném území činnost „*bílit*“.

Hana: *vylíčit stěny na bílo* (str. 105)

5.3.2.3 Slangová slova

Nyní se přesuneme k oblastem sociolektů (můžeme se setkat i s označením sociální dialekt). Chápeme je jako jazyk určité sociální skupiny. Řadí se sem slova patřící ke slangu, argotu, žargonu či profesní mluvě.⁸⁶

U slangu mluvíme obecně o mluvě lidí, kteří sdílí stejný zájem, nebo pracovní prostředí. Často do slangu řadíme i profesní mluvu, hranice mezi těmito termíny je velmi tenká a někdy obtížně rozlišitelná.

Hotýlek: *měl bys změnit značku* (str. 101, mluví se o rozchodu); *se hned po vojně nezaháčkuješ* (str. 101, neoženíš); *řidič zaturoval* (str. 191); *žigulík* (str. 277); *šli by komunisti od válu* (str. 287)

Hana: *frčky na vojenských výložkách* (str. 99); *kápo na dílně* (str. 295)

Tiché roky: *připomínající montérky* (str. 43); *hudebku na základce* (str. 93); *dopravák si něco zapsal* (str. 186)

⁸⁶ Hugo, J., a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Str. 11.

5.3.2.4 Argotická slova

V užším slova smyslu chápeme argot jako mluvu vrstev obyvatel, které se nacházejí na okraji společnosti, jako jsou žebráci, zloději atd. „Typickým rysem [...] je jeho expresivní charakter a stylisticky snížená slovní zásoba [...]. Výraznou roli hraje v argotu utajovací funkce, proto se k nim obvykle řadí také *tajné* (resp. *smluvené*) jazyky.“⁸⁷

Slepá mapa: *půjdeme do lochu* (str. 275)

5.3.2.5 Shrnutí

Nejvýraznější složkou nespisovné češtiny je obecná čeština. Dialekty nalezneme pouze u románu *Hana*. Ten je jako jediný z knih A. Mornštajnové umístěn na konkrétní místo, do autorčina rodného města. A tak autorka velmi dobře zná výrazy, které v díle budou působit autenticky. Použití slangu i argotu ve všech knihách není časté. Většinou se jedná o ojedinělé výrazy spojené se zaměstnáním postav, kromě románu *Hana*. Zde pocházejí z vojenského prostoru nebo z prostředí koncentračního tábora.

5.3.3 Slova citově zabarvená (expresivita)

5.3.3.1 Lichotivá slova a eufemismy

Expresivitu u slov vnímáme jako vyjádření citového postoje mluvčího. Mezi kladně zbarvené lexémy řadíme familiární a dětská slova, hypokoristika, to jsou zdobněliny vlastních jmen, a samozřejmě eufemismy. Pod nimi si představíme zjemnělá pojmenování.

Slepá mapa: *maminka* (str. 9); *městečko* (str. 13, str. 117); *spoustu vlásků* (str. 15); *stařík* (str. 17); *drdůlků* (str. 21); *ručička* (str. 25); *dvířka* (str. 25); *šňůrku* (str. 29); *dívčina* (str. 37); *bytečku* (str. 39); *očičkama* (str. 53); *penízky* (str. 75); *pokojík* (str. 89); *uličce* (str. 151); *dívěnku* (str. 155); *vláčky* (str. 167); *naše autíčko* (str. 393)

- Eufemismy: *kulaťoučká paní* (str. 21); *kyprá tmavovláska* (str. 111)

⁸⁷ Hugo, J., a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Str. 11.

Hotýlek: *proutěný košíček* (str. 31); *do maličkého čtverečku* (str. 39); *bačkůrkami* (str. 45); *pěstičkou* (str. 45); *spinká* (str. 45); *bříško* (str. 61); *v malé vísce* (str. 91); *dcerka* (str. 95); *bytůstka* (str. 121); *vypadly první zoubky* (str. 207)

Hana: *dědeček* (str. 11); *bratříček* (str. 19); *mrtvolka* (str. 33); *holčičko* (str. 77); *místnůstka* (str. 81); *nůžtičkami* (str. 217)

Tiché roky: *papírových ptáčků* (str. 17); *tatínek* (str. 21); *drobný chlapík* (str. 82); *z hrníčku s kočičkou* (str. 117); *neorodoval* (str. 129)

5.3.3.2 Slova se zápornou expresivitou a dysfemismy

Do záporných slov řadíme tyto: hanlivá, zhrubělá a zveličelá slova (ty také označujeme jako augmentativa). Patří k nim i dysfemismy – označují zveličele nepříjemné skutečnosti. Často se slova se zápornou expresivitou řadí do nespisovného jazyka.

Slepá mapa: *mrňavá* (str. 15, str. 87); *holomci* (str. 19); *máti* (str. 53); *fňukání* (str. 71); *barák* (str. 71); *čahoun* (str. 87); *domek okupovala Boženka* (str. 119); *toho uječeného skřeta* (str. 121, konotace s A. Hitlerem); *zazobaným tatičkem* (str. 127); *je to asi ňouma* (str. 139); *z nezodpovědného floutka* (str. 167); *se ženušce svěřil* (str. 191); *kamarádičci* (str. 247); *břídilku* (str. 297)

Hotýlek: *nekňuba* (str. 17); *nájezdy cizáků* (str. 23); *se tak hanebně peleší* (str. 25); *byl trouba* (str. 51, str. 77); *semetrika* (str. 109); *ukňouranou holku* (str. 127); *v rukou nějakého přivandrovalce* (str. 139); *s takovým mizerou* (str. 147); *se s tím tak pachtí* (str. 177); *je komouš* (str. 270)

○ Dysfemismy: *bude do roka po něm* (str. 47)

Hana: *za mizerný plat* (str. 11); *vyžvaníte* (str. 17); *je to hrozné čuně* (str. 47); *černé ženštiny* (str. 65); *takovému ňoumovi* (str. 123); *zase se fntíš* (str. 126); *podívat na barák* (str. 162); *hulvát* (str. 171); *je Karásek trouba* (str. 206); *po něm nějaká chňapne* (str. 264); *utírat usmrkancům nosy* (str. 273); *vychrlí na mě tisíce historek* (str. 304)

○ Dysfemismy: *ty chcípneš* (str. 294)

Tiché roky: *ses hrabala v tom šuplíku* (str. 25); *na nějakou zpropadenou schůzi* (str. 29); *s kamarádičky slízá dál* (str. 35); *tahat staré krámy* (str. 58); *koho vám*

sem místo nás šoupnou (str. 78); *brnkání na piano* (str. 105); *něco na něj vyhrabou* (str. 137); *odrhovačky* (str. 154); *dceruška* (str. 191, ironie); *nechce na té taškařici* (str. 236)⁸⁸

5.3.3.3 Vulgarismy, nadávky

Vulgarismy také řadíme do slov se zápornou expresivitou, nesou v sobě obhroublost. Zároveň jsou vnímány jako prostředek verbální agrese. Jejich použití se často považuje za nevhodné, také narušují jazykovou etiketu, proto je jim věnovaná samostatná podkapitola.⁸⁹

Slepá mapa: *prasák* (str. 53); *co se chechtáš, šašku* (str. 202); *ty hajzle* (str. 203); *nějaká svině mu musí donášet* (str. 351); *mohli kurvit* (str. 353)

Hotýlek: *proutník* (str. 25); *parchant* (str. 27); *ty couro* (str. 134); *kurvičce* (str. 135); *nemají zasraný komunisty* (str. 167); *hajzle* (str. 211); *na tu práci u pásu seru* (str. 277); *ty zasraný udavači* (str. 285)

Hana: *poseroutko* (str. 15); *vychovali takové parchanty* (str. 48); *hajzl z evidenčního* (str. 263); *taky by mu podržely* (str. 272); *děvko* (str. 278); *smradlavá špíno* (str. 297)

Tiché roky: *je to svině* (str. 26); *to ta čarodějnice* (str. 29); *ty blbečku* (str. 63); *namyšlený idiot* (str. 154); *dělali šašky takovému blbci* (str. 154); *se na nás vysral* (str. 156)

5.3.3.4 Shrnutí

Napříč všemi vybranými romány A. Mornštajnové si všimneme zdrobnělých oslovení pro členy rodiny. Cítíme díky tomu, že postavy mají mezi sebou kladný vztah. Zároveň se v tom může odrážet i autorčina vlastní zkušenost při používání zdrobnělin.

Na první pohled je vidět, že slov negativně zabarvených používá autorka výrazně frekventovaněji než těch zabarvených pozitivně. Hanlivá slova se převážně objevují v pásmu postav. Jsou tak součástí vyobrazení nálady oné postavy.

⁸⁸ Celkový přehled vybraných slov se zápornou expresivitou nalezneme v Tabulce č. 1 (přílohy).

⁸⁹ Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. *Nový encyklopedický slovník*. Vulgarismus (sprosté slovo).

5.3.4 Slova podle dobového příznaku

5.3.4.1 Archaismy

Pod tímto termínem si představíme zastarávající slova, ta ustupují novějším výrazům. Jednodušeji řečeno archaismy označují věci a skutečnosti, které ještě existují, jen dnes pro ně používáme jiná pojmenování.

Slepá mapa: *porodní bába* (str. 15); *posluhovačka* (str. 99); *otevřela sekretář* (str. 101); *nakládala rance* (str. 117); *v pruhovaných mundúrech* (str. 195); *o špitále* (str. 257); *v biografu* (str. 317)

Hotýlek: *porodní bábu* (str. 11); *do konzumu* (str. 32); *v kredenci* (str. 33); *na bicyklu* (str. 65); *do kšeftu* (str. 99)

Hana: *do domu chodila posluhovačka* (str. 149); *uklidila je do portmonky* (str. 172); *patřím do kšeftu* (str. 184); *nacistická komandatura* (str. 259)

Tiché roky: *porodní bábi* (str. 29); *spoustu kšeftů* (str. 157)

5.3.4.2 Historismy

Historismy (na rozdíl od archaismů) pojmenovávají věci, které postupem času zanikaly a zároveň je v běžném životě již nepoužíváme. Často jde o předměty spojené s historií (např. historické zbraně – halapartna; nepoužívaná platidla – pražský groš).

V knihách se nachází pouze jeden termín, který označujeme historismem, a to slovo *henleinovci*. Jedná se o neformální pojmenování Sudetoněmecké strany (SdP).

Slepá mapa: *henleinovců* (str. 107)

Hana: *henleinovci drancovali* (str. 165)

5.3.4.3 Shrnutí

Tato skupina slov je nejméně zastoupenou složkou jazykových prostředků v románech A. Mornštajnové. Neologismy (novotvary) se v knihách neobjevují, děj se zaměřuje na minulost postav. Historismy se vyskytují ojediněle, a to pouze ve slově „*henleinovci*“. Nejčastěji se setkáme s archaismy, kdy jde převážně o názvy některých zaměstnání (např. *porodní bába* → *porodní asistent*) nebo názvy nábytku.

5.3.5 Slova cizího původu

Též o nich mluvíme jako o slovech přejatých. Jsou to taková slova, která se plně přizpůsobila českému systému skloňování a časování. Můžeme tak sledovat, jaké jazyky měly vliv na slovní zásobu, použitou v románech A. Mornštajnové:

Latina:

Slepá mapa: *extempore* (str. 329); *profitovat* (str. 377)

Hotýlek: *delegace* (str. 19); *investoval* (str. 37); *dieta* (str. 43); *argumentu* (str. 71); *adeptům* (str. 89); *korespondenci* (str. 99); *alibi* (str. 253)

Hana: *emigrace* (str. 169)

Francouzština:

Hotýlek: *apanáž* (str. 15); *havárie* (str. 49); *sabotáže* (str. 61, str. 187); *manévry* (str. 63); *s demontáží* (str. 87); *angažmá* (str. 125)

Hana: *přísnou karanténu* (str. 33); *dezinfekce* (str. 35)

Řečtina:

Hotýlek: *apatie* (str. 261); *amnestie* (str. 287)

Hana: *ateista* (str. 63)

Ruština:

Hotýlek: *jolku* (str. 71)

Hebrejština:

Hana: *je jídlo košer* (str. 112)

5.3.5.1 Germanismy a slova z německého jazyka

Germanismy nazýváme slova přejatá z německého jazyka, která se začlenila do českého jazykového systému. V knihách jsou nejvýrazněji používaná slova, jež pocházejí z období protektorátu Čech a Moravy, kdy na našem území panovala dvojjazyčnost. Jsou to např. *anšlus*, *gestapo*, *esesman* (výrazy byly zařazeny do předchozích kapitol).

Kromě germanismů v románu *Hana*, jako jediné knize, narazíme na čistě německá slova. Ta dokreslují atmosféru v koncentračních táborech a zároveň skutečnost, že se v některých rodinách mluvilo německy (nemuselo se jedna pouze o židovské rodiny).

Hana: *Mutti* (str. 168); *nashromážděných ve šlojzce* (str. 246); *Ghettowache* (str. 260); *Küchenwache* (str. 266); *Zimmerältester* (str. 271); *schnell* (str. 284); *Auschwitz, Birkenau* (str. 285); *Obersturmfürer* (str. 287); *halt!* (str. 297); *apelplatzu* (str. 299)

5.3.5.2 Shrnutí

Napříč romány se setkáváme se slovy přejatými z cizích jazyků. Nejčastěji pochází z latinského nebo francouzského jazyka. Práce se slovy cizího původu je nevýraznější v *Haně*. Vyskytuje se zde velký počet germanismů či přímo německých slov. Proč tomu tak je? Jednoduše dokreslují dobovou mluvu ke zvolenému tématu knihy – holokaustu.

5.3.6 Obrazná pojmenování

5.3.6.1 Přirovnání

Patří mezi nejběžnější obrazná pojmenování. Často se s nimi setkáme i v mimoumělecké komunikaci. Vedle běžných přirovnání vznikají specifická metaforická přirovnání.⁹⁰

Autorka pro svá díla používá ze všech obrazných pojmenování nejčastěji právě přirovnání.

Slepá mapa: jako kdyby byla jen hadrová panenka (str. 25); *předváděli ji jako kobylu na trhu* (str. 43); *daleko poutavější než život dávných egyptských panovníků* (str. 61); *za toku slov, stejně jednotvárných jako vrčení motoru* (str. 121); *střídáš ženské jako košile* (str. 130/131); *usadila se jako černá můra na židli* (str. 215); *odsekával slova, jako kdyby plival kyselinu* (str. 309)

Hotýlek: otevřel pusou jako kapr na suchu (str. 27); *ploužit se jako mátoha* (str. 37); *si v široké nadýchané sukni připadala jako špejle omotaná cukrovou vatou* (str. 93); *hudba a hlahol přiopilých hostů pronikaly do hlavy jako ostré hřebíky* (str. 163); *povolená kůže na nohou jí padala ke kotníkům jako shrnuté podkolenky* (str. 273)

⁹⁰ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 326.

Hana: *můj život se zastavil stejně jako hodiny na stěnách* (str. 39); *slabá jako moucha* (str. 75); *opatruje ji jako skleněnou panenku* (str. 125); *na něj drze zírali jako na žebravého psa* (str. 149); *označkován jako dobytek* (str. 201); *místnost okolo mě se začala rozpíjet jako barvy na akvarelu* (str. 269); *vzpomínky mám vytetované v hlavě navždy jako čísla na levém předloktí* (str. 299)

Tiché roky: *množí se jako myši* (str. 27); *na něj koukáš jak na svatý obrázek* (str. 30); *často proti sobě stáli jako dva rozzuření psi* (str. 93); *na Hedviku vzpomínala jako na světlo svého života* (str. 111); *dny se ztrácely v minulosti jako obrazy za oknem rozjetého vlaku* (str. 149); *jste jako strom bez kořenů* (str. 223); *chodil za ní jako stín* (str. 259)⁹¹

5.3.6.2 Metafora

Všeobecně se definuje jako přenesené pojmenování na základě vnější podobnosti. J. Bečka o metafoře říká: „vzniká pochodem duševním, je ji třeba vykládat psychologicky. Metafora není tedy zkrácené přirovnání, není přenášení významu nebo vlastnosti, nýbrž nový výraz pro zvláštní smyslové a citové prožívání.“⁹²

Slepá mapa: *přízrak války* (str. 13); *ulice vydlážděná kočičími hlavami* (str. 13); *rukou roztrášenou prožitou zodpovědností* (str. 15); *pokud se hlava rodiny nevrátila* (str. 25); *z těch starých kozlů pozvala* (str. 53); *Anna se pro něj stala synonymem života* (str. 55); *byl Hans uzavřenou kapitolou* (str. 103); *přání krku rodiny* (str. 119); *socialismus se vsákl hluboko do země* (str. 273)

Hotýlek: *duše vyletěla z těla* (str. 41); *začátek roku přinesl příslib svobody* (str. 177)

Hana: *nohy mi uvízly v bahně minulosti* (str. 281)

Tiché roky: *v přívalu jejích řečí utopím* (str. 83); *alkohol ho tlačil ke dnu* (str. 111)

5.3.6.3 Personifikace

Řadíme ji do jednoho z druhů metafor, do tzv. metafory činnosti ve slovesné formě.⁹³ V češtině se setkáváme se dvěma termíny – zosobnění, personifikace. Jsou to označení

⁹¹ Celkový přehled vybraných přirovnání nalezneme v Tabulce č. 2 (přílohy).

⁹² Erban, K. *O metaforách*. Naše řeč. Ročník 19 (1935), č. 2, str. 33–37.

⁹³ Bečka, J. V. *Metafora ve větě*. Naše řeč. Ročník 54 (1971), č. 1, str. 1–14.

stejného jevu, kdy jsou neživým věcem a nižším organismům přiřazovány lidské vlastnosti.

Slepá mapa: *na místě, kde rozléhající se hlasy slyší celý dům* (str. 51); *smutek šlápl na hrudník* (str. 67); *mlha na dlouhé roky vyhnala z městečka vetřelce* (str. 117); *napjaté dusno naplnilo celou místnost, protáhlo se škvírou pod dveřmi a stoupalo do hořejšího patra* (str. 147); *válka si řekla o životy* (str. 171); *přijde mi do cesty schod* (str. 359)

Hotýlek: *láska a nevěra přece kvetou* (str. 17); *motorka několikrát zakašlala* (str. 21); *vzpomínky ožily* (str. 109); *stromy se smutně dívaly* (str. 111); *narozeniny mu připomínaly plynutí času* (str. 195); *domácnost dýchala teplem domova* (str. 250); *obálka zmizela ve tmě* (str. 301)

Hana: *domy se k sobě choulily* (str. 35); *poznámky po ní stékaly jako voda po voskovém papíře* (str. 75, personifikace i přirovnání); *strach mi svírá celé tělo a podráží mi kolena* (str. 237); *město odvracelo od nás oči* (str. 241); *zvonek nad dveřmi se rozkřičel* (str. 250); *vysoký dům se tváří nevlídně* (str. 305)

Tiché roky: *tmavá okna se ze zelených listů na příchozí dívají* (str. 13); *melodie, které ho unášejí za hranice okolního světa* (str. 43); *schodiště pod kroky naříkalo* (str. 115); *město [...] dýchalo klidem* (str. 191); *zahrada ztratila svého zahradníka* (str. 279)⁹⁴

5.3.6.4 Metonymie

Metonymií označujeme pojmenování na základě věcné souvislosti. A. Mornštajnová ve své tvorbě používá jeden z ustálených modelů kontextové metonymie, kdy se zaměňuje dílo s jeho autorem.⁹⁵

Tiché roky: *pustil si Schumanna* (str. 138)

⁹⁴ Celkový přehled vybraných personifikací nalezneme v Tabulce č. 3 (přílohy).

⁹⁵ Karlík, P. (ed.), Nekula, M. (ed.), Rusínová, Z. (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Str. 99.

5.3.6.5 Synekdocha

„Je považována za zvláštní typ metonymie. Je nejčastěji založena na souvislosti části a celku. Pojmenování části se přenáší na celek [...], nebo se pojmenování celku přenáší na část.“⁹⁶

Slepá mapa: *usadila na ni své široké pozadí* (str. 15); *pod střechou jeho domova jí to najednou připadalo jaksi nepatřičné* (str. 31)

Hotýlek: *hlasy se překřikovaly* (str. 111); *srdce překypovalo radostí* (str. 159)

Hana: *i když je vyslovovaly rty, které jsem milovala* (str. 97)

Tiché roky: *tlapky ušpinily její naleštěnou podlahu* (str. 83)

5.3.6.6 Shrnutí

K obraznému vyjádření autorka nejčastěji používá přirovnání a personifikaci. Byly objeveny i případy, kdy se navzájem prolínají, jako je tomu u této ukázky: *poznámky po ní stékaly jako voda* (Hana, str. 75). Setkáváme se s běžnými přirovnáními (např. *střídáš ženské jako košile*; *Slepá mapa*, str. 130/131), ale také s velmi nevšedními a originálními vyjádřeními (např. *dny se ztrácely v minulosti jako obrazy za oknem rozjetého vlaku*; *Tiché roky*, str. 149). U ostatních obrazných vyjádření pracuje autorka stejně. Častěji však převažuje originalita nad slovními spojeními, které známe z běžné (neumělecké) komunikace.

5.3.7 Frazémy a idiomy

V čem se tyto termíny liší? V zásadě nijak. Obecně platí, že pokud jde o formální analýzu, mluvíme o útvaru jako o frazému, pokud půjde o sémantickou analýzu, pak použijeme název idiom.⁹⁷

Frazém/idiom je označení pro ustálené slovní spojení, které vzniklo díky přenesení významu. Nese v sobě nádech expresivity, nezáleží jak silný. Setkáváme se s nejméně dvouslovnými slovními spojeními, ale i s větnými celky. Ty se dále dělí na čtyři typy – rčení (neboli úsloví), pořekadla, přísloví a pranostiky.

⁹⁶ Karlík, P. (ed.), Nekula, M. (ed.), Rusínová, Z. (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Str. 99.

⁹⁷ Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. *Nový encyklopedický slovník*. Frazém a idiom.

Slepá mapa: *byla alfou a omegou* (str. 9); *za rohem viděl číhající nebezpečí* (str. 23); *si na ni dělá záľusk* (str. 53); *odebrali se na kutě* (str. 79); *chtěl ho bránit do poslední kapky krve* (str. 121); *se ti podaří nastrkat Bohouše do chomoutu* (str. 131); *nemít vždy poslední slovo* (str. 159); *kdo dřív přijde, ten dřív mele* (str. 217); *kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem* (str. 249); *mně se vyhýbal jako čert kříži* (str. 309); *v nouzi poznáš přítele* (str. 319)

Hotýlek: *ukousli příliš velké sousto* (str. 61); *užíval si život plnými doušky* (str. 79); *obyvatelé měli okupace plné zuby* (str. 95); *se je snažíte zamést pod koberec* (str. 107); *posledním hřebíčkem do rakve* (str. 127); *měly v rukávu trumfy* (str. 155); *by se obracel v hrobě* (str. 243); *ho měla Marcela v hrsti* (str. 275); *nikdy svrchu dívat nebudeš* (str. 297)

Hana: *za roh přece nevidí* (str. 14); *snesla by jí modré z nebe* (str. 21); *měla ji Hana celé dětství na krku* (str. 59); *byť nebyl nafukovací* (str. 71); *přivedly do hrobu* (str. 112); *vzala pod svá ochranná křídla* (str. 121); *pro halíř by si nechala vrtat koleno* (str. 183); *košile bližší než kabát* (str. 225); *jste byli v Terezíně všichni na jedné lodi* (str. 259); *vrána k vráně sedá* (str. 271); *nedokázala držet jazyk za zuby* (str. 291)

Tiché roky: *nemají co do huby* (str. 27); *nedostal s dětmi Zimmerových do křížku* (str. 39); *paničky si ručičky špinit nemusely* (str. 73); *díval skrz prsty* (str. 102); *ta tě má omotaného kolem prstu* (str. 127); *nedělejte mi tady z toho holubník* (str. 181); *za svým minulým životem narýsoval tlustou čáru* (str. 241); *jsem konečně na stopě* (str. 289)⁹⁸

5.3.7.1 Shrnutí

S frazémy se ve všech čtyřech románech pracuje stejným způsobem – ozvláštňují text. Jsou použity velmi známé slovní spojení, která můžeme slyšet u běžné komunikace lidí, proto působí v textu na čtenáře přirozeně. Některé frazémy mají hovorový charakter, jako je tomu u ukázky: *za rohem viděl číhající nebezpečí* (*Slepá mapa*, str. 23). Také v některých cítíme expresivní podtón, který vyjadřuje postoj postavy k dané situaci. Často je negativní (např. *paničky si ručičky špinit nemusely*; *Tiché roky*, str. 73).

⁹⁸ Celkový přehled vybraných frazémů a idiomů nalezneme v Tabulce č. 4 (přílohy).

5.4 Syntaktická rovina

Rovina sleduje slovosled ve větách a jejich návaznost v rámci celkového jazykového projevu. Zároveň dává široký prostor pro kreativitu díky velkému množství prostředků, které mohou být k vyjádření použity.⁹⁹

Na první pohled nás jako čtenáře zaujme délka výpovědí. Některá souvětí mohou tvořit i jeden samostatný odstavec. Zároveň autorka používá i extrémně krátké větné celky, které jsou utvořeny např. pomocí větných ekvivalentů (př. *Kterou?*; *Slepá mapa*, str. 127). Zajímavostí je, že A. Mornštajnová u dlouhých souvětí používá spojku *a*. Na čtenáře takové souvětí působí jako přirozený tok myšlenek, kdy na sebe navazuje jedna informace za druhou. Evokujeme si to se spontánním projevem v běžné komunikaci.

Slepá mapa: Přestože byl dědeček sklář, a to sklář tak skvělé pověsti, že jsem si dlouho myslela, že hojně se vyskytující ulice Antonína Dvořáka byly nazvány na jeho počest, jeho vášní byly knihy a knihovny, a pro pojmenování svých dětí si tedy použil oblíbenou metodu abecedního systému. (str. 9)

Povídala mi o lidech, které na své cestě potkala a znovu ztratila, jež milovala i o těch, které nenáviděla, a já jsem pak nemohla usnout, protože popisovala svět, jaký si má dětská fantazie nedokázala představit. (str. 11)

A tak – po týdnech tajných příprav a mnoha proplakaných nocích, ve stejnou dobu, kdy se následník Ferdinand d'Este rozhodl k cestě na Balkán – Antonín a Anna sbalili to nejnnutnější a vydali se na svou pouť na sever, do města mezi kopci, kde kupodivu ani jedna ulice nevede z vršku ani do vršku, ale jinak tam žijí lidé úplně stejně jako jinde a ani jim se nevyhýbají rány, které tak rádi připisují osudu, i když za většinu špatného nemůže osud, nýbrž zlo v nás. (str. 57)

Hotýlek: Štěpánčini rodiče zásobovali mladou vdovu vším, co vypěstovali, sklidili a porazili ve svém skromném hospodářství, takže si Václav v raném věku vyvinul nechuť ke králičímu a drůbežímu masu a během celého života se u něj projevovaly sklony k vegetariánství. (str. 15)

Další výrazné prvky nalezneme v přímé řeči. Prvním z prostředků je trojtečka, kterou autorka používá k vyjádření silné emoce postavy (rozrušení, nejistota). Druhý jev

⁹⁹ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. *Současná stylistika*. Str. 183.

je zobrazen pomocí spojovníku. Ten ukazuje na vadu řeči, kterou postava trpí (např. zadržávání).

Hotýlek: *Co to... proč to říká?* (str. 286)

Hana: *ne-není stará* (str. 152); *které se staly... Kdy? V minulém životě?* (str. 248)

Tiché roky: *zůstala sama... s touhle* (str. 111); *Já jsem vážně dávala pozor...*

Hrozně mě to mrzí, moc mě to mrzí, tati... (str. 164)

V malém množství se v knihách objevily zvolací věty, kde byly součástí proudu myšlenek postav. Obecně jde o takový typ vět, které vyjadřují silný emociální vztah mluvčího.

Hotýlek: *Od Leopoldovi smrti uběhlo tolik let!* (str. 259); *Měla toho na srdci tolik!* (str. 261)

Hana: *jak může být tak sobecká!* (str. 161); *Jako kdyby na tom záleželo!* (str. 250)

Tiché roky: *To by bylo, aby se mi alespoň jeden neozval!* (str. 23); *Kéž by ho mohla vrátit zpátky!* (str. 161)

Poslední ozvláštnění syntaktické stavby najdeme pouze v románu Hana: zavazadla nechat ve vagonech (str. 248). Je to část věty, kterou pronáší dozorce v koncentračním táboře. Použitím slovesa v infinitivu nám autorka dává obraz německého vojáka, který se snaží dávat rozkazy pomocí krkolomné češtiny. Navozuje tímto jazykovým prostředkem atmosféru doby.

5.4.1 Přístavek (apozice)

Existuje troje chápání přívlastku. Tradičně se držíme výkladu M. Grepla, kdy apozici chápeme jako druh přívlastku, který je dále charakterizován specifickými rysy. A jaké to jsou? Přístavek je vyjádřen podstatným jménem, stojícím za svým řídicím podstatným jménem. Nemluvíme v tomto případě o větném členu, ale o zjemnělé klasifikaci. Na druhé straně V. Hrabě považuje přístavek za polovětnou vazbu. Poslední vysvětlení nabízí V. Šmilauer, který apozici charakterizuje jako „vztah široké totožnosti“.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Hlavsa, Z. *Přívlastkový vztah a popis české skladby*. Slovo a slovesnost. Ročník 47 (1986), č. 3, str. 186–192.

Slepá mapa: jenomže pan Hruška, reportér pan Hruška (str. 53); manžel paní Vondrákové, švadleny (str. 69); našla jim nájemníka, mistra ze skláren (str. 89); s Emilkou, dívkou z dobré rodiny (str. 139); do Francie, vlasti impresionistů (str. 249); vrchní sestra Máchová, dobrá duše ústavu (str. 377).

Hotýlek: usmívala se na mistra Františka Cahlíka, jediného muže v rozlehlé továrenské hale (str. 19); usedl starý pan Janák, otec tanečního mistra pana Janáka mladšího (str. 89); zahlédla Jindru, spolužačku (str. 93)

Hana: myslela přitom na svoji matku; moji babičku Elsu (str. 51); jde s Ivanou Zítkovou, bývalou spolužačkou z měšťanky (str. 125)

Tiché roky: ho v Datosu, podniku vyrábějícím bílou techniku pro domácnost (str. 61)

5.4.2 Odchylky od větné stavby

U odchylek mluvíme o tom, zda vznikly záměrně (motivované odchylky), aby se ozvláštnil text, nebo neúmyslně (nemotivované odchylky). Jaké prostředky řadíme do odchylek? Výpustku (elipsu), vsuvku (parentezi), anakolut, atrakci, kontaminaci, zeugmu. Dále si blíže představíme pouze ty, které použila ve svém díle A. Mornštajnová.

Výpustka (elipsa) – dochází k vypuštění slov, která jsou známá z kontextu, ale měla by být součástí větné stavby.

Slepá mapa: našel na stole místo večeře dvě ženy spící u skoro prázdné láhve pálenky a v posteli svou podřimující manželku (str. 15)

Hana: večer zajít na točené (str. 33), muži na jednu stranu, ženy na druhou (str. 285)

Vsuvka (parenteze) – doplňuje informaci do věty. Pokud se z věty vypustí, neztratí svůj původní smysl.

Slepá mapa: dohazuje mi ženichy, na to jsem zvyklá, ale ještě nikdy nezašla tak daleko (str. 53); to se samozřejmě nestalo (str. 59); podej mi, prosím tě, atlas (str. 61); Třetího dne v poledne – vzpomínám si, že byla zrovna neděle a já obědvala u Králů, protože měli bramborové šišky s mákem, které jsem odjakživa zbožňovala, kdežto Alžběta vařila svíčkovou – se děda posadil (str. 245)

Hotýlek: *to bylo – jak se později ukázalo – velká chyba* (str. 87); *ucítila vůni vajec, ať vařených, nebo smažených – a to se v kuchyni stává docela často –, bylo jí na omdlení* (str. 145)

Hana: *čemuž jsem se – častěji než moji dva mladší sourozenci – občas nevyhnula* (str. 15)

Tiché roky: *všechn volný čas – a že ho nebylo málo – trávil u klavíru* (str. 39); *pravého francouzského, samozřejmě* (str. 247)

5.4.3 Shrnutí

Syntaktická stavba je u románů velmi podobná. Vždy převažují dlouhá souvětí nad větami jednoduchými a větnými konstrukcemi bez plnovýznamového slovesa. Výrazně se liší syntax v románu *Hana*, ve kterém jsou použity věty jednoduché se slovesy v infinitivech. Ty odkazují na neznalost češtiny u německých vojáků. Další odlišnost nalezneme v románu *Tiché roky*. Ten proti ostatním knihám nevyužívá v pásmu postav v takové míře přímé řeči. Velká část příběhu se odehrává ve vnitřních monolozích postav. Nejvýraznějším prostředkem syntaxe je u A. Mornštajnové vsuvka, latinsky parenteze. Převážně se od zbylého textu odděluje pomlčkami. Převažují víceslovné vsuvky nad těmi jednoslovnými. Nalezneme je jak v pásmu vypravěče, tak v pásmu postav.

Závěr

Cílem práce je analyzovat jazykové prostředky ve čtyřech románech A. Mornštajnové, současné české spisovatelky. Konkrétně se jedná o díla *Slepá mapa* (2013), *Hotýlek* (2015), *Hana* (2017) a *Tiché roky* (2019). Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, které zahrnují pět kapitol. První kapitola specifikuje hlavní rysy uměleckého funkčního stylu, zatímco druhá kapitola se zabývá životem autorky a krátkým shrnutím její tvorby. K vypracování této teoretické části je použita odborná literatura, jejíž kompletní seznam nalezneme v sekci „Zdroje“. Praktická část je rozdělena do dalších tří kapitol. Tematický plán popisuje stručně, jakých témat se vybrané knihy dotýkají. Čtvrtá kapitola je věnována kompozici z pohledu vertikálního a horizontálního členění. Je zjištěno, že každá z knih byla kompozičně zpracovaná jinak. *Slepá mapa* a *Hana* jsou rozděleny na části (*Slepá mapa* do dvou částí, *Hana* do tří), ty jsou dále děleny na menší kapitoly. Román *Hotýlek* vyniká svým pojmenováním kapitol podle veršů Seifertovy básně. Originální kompozici nalezneme i u *Tichých roků*, kdy kapitoly začínají a končí stejnou větou. Poslední kapitola praktické části se věnuje samotnému jazykovému plánu.

Fonetická rovina je v knihách velmi málo zastoupena. Projevuje se v přímých řečech postav, a to ve velmi omezeném počtu. Spíše se z jejich děl vytrácí. V *Tichých rocích* se nachází už jen jeden případ, kde se objevila redukce hlásek. Nejvýraznějším prostředkem, na který narazíme, je změna v hláskové skupině *-lé-* > *-lí-*. Tuto změnu řadíme do projevu hovorové češtiny. Druhý výrazný prostředek máme u změny koncovky *-ý* > *-ej*, to už vnímáme jako prostředek obecné češtiny. Ojediněle narazíme i na jevy kvantity hlásek či vkládání protetického *v-*. Fonetická rovina se nejvýrazněji projevila v románech *Slepá mapa* a *Hotýlku*. Fungovala jako ukazatel rozdílnosti postavy a jejího prostředí.

Pro morfologickou rovinu platí téměř stejná pravidla. Najdeme ji pouze u pásma postav. A jak tomu bylo v předchozí rovině, v posledním románu *Tiché roky* se také nachází velmi ojediněle oproti autorčině prvotině *Slepé mapě*. Společným rysem pro romány jsou hovorové tvary kondicionálu „*bysme*“. Nikdy však autorka nepoužije nespisovný tvar tohoto pomocného slovesa. Ve velké míře však používá hovorovou koncovku *-ju* místo neutrální varianty *-ji* u sloves třetí třídy v první osobě.

Na rozdíl od předchozích rovin ta syntaktická ve všech románech funguje stejně. Výrazně se projevuje v používání velmi dlouhých souvětí, která symbolizují volný tok myšlenek (v některých případech vzpomínek). Vedle nich kontrastují konstrukce bez plnovýznamového slovesa (např. větný ekvivalent). V každém románu se frekventovaně objevují vsuvky. Ty vyčnívají i graficky, protože se od zbylého textu oddělují pomlčkou.

Nejvýrazněji zastoupenou rovinou jazykovými prostředky je ta lexikální. Autorka má velmi bohatou slovní zásobu. Používá slova jak z oblasti spisovného jazyka (převážně hovorovou češtinu a odborné termíny), tak toho nespisovného (nejvíce obecnou češtinu). Kromě toho v románech nalezneme lexémy citově zbarvené, kdy převažují slova hanlivá. Svou roli hrají ve stylu A. Mornštajnové i obrazná pojmenování (především přirovnání a personifikace) spolu s frazémy. Používá převážně známá slovní spojení, která ve čtenáři budí dojem, že sleduje osud obyčejného člověka a má s ním velmi podobnou slovní zásobu.

Pojďme si nyní shrnout jazyk, jakým Alena Mornštajnová ztvárňuje své romány. V celé její tvorbě převažuje spisovný jazyk, který provází velmi bravurně propracovaná stavba vět. Zároveň se u autorky projevuje cit pro správné načasování podávání informací. Ke knihám bylo zpočátku přistupováno s očekáváním, že se fonetická spolu s morfologickou rovinou nejvýrazněji projeví v pásmu postav. Lexikální rovina měla být nejvíce zastoupena vzhledem k funkčnímu stylu. Tyto předpoklady byly splněny, ačkoli fonetická rovina se projevila v mnohem menší míře, než bylo předpokládáno.

Celkově jazyk autorky na čtenáře působí přirozeně, čtivě. Velkou roli v tom hraje i fakt, že A. Mornštajnová vystudovala obor češtiny a angličtiny. Svá díla neustále opravuje při jejich psaní, přemýšlí nad jejich strukturou jak po obsahové stránce, tak po té jazykové. Proto také označení autorky jako fenoménu současné literatury není nijak přehnané.

Zdroje

Primární literatura

Mornštajnová, Alena. *Hana*. První vydání. Brno: Host, 2017. ISBN 978-80-7491-940-4.

Mornštajnová, Alena. *Hotýlek*. První vydání. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-496-6.

Mornštajnová, Alena. *Slepá mapa*. První vydání. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-887-1.

Mornštajnová, Alena. *Tiché roky*. První vydání. Brno: Host, 2019. ISBN 978-80-7577-911-3.

Sekundární literatura

Bečka, Josef Václav. *Česká stylistika*. První vydání. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

Čechová, Marie, a kolektiv autorů. *Čeština – řeč a jazyk*. Druhé vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

Čechová, Marie, Krčmářová, Marie, Minářová, Eva. *Současná stylistika*. První vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

Doležal, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. První vydání. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0.

Hoffmannová, Jana, Homoláč, Jiří, Chvalovská, Eliška, Jílková, Lucie, Kaderka, Petr, Mareš, Petr, Mrázková, Kamila. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. První vydání. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2566-1.

Chloupek, Jan, Čechová, Marie, Krčmová, Marie, Minářová, Eva. *Stylistika češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-23302-3.

Hubáček, Jaroslav, Jandová, Eva, Svobodová, Diana, Svobodová, Jana. *Čeština pro učitele*. Čtvrté vydání. Odry: Vade mečům Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

Karlík, Petr (ed.), Nekula, Marek (ed.), Rusínová, Zdenka (ed.). *Příruční mluvnice češtiny*. Druhé vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-134-4.

Minářová, Eva. *Stylistika češtiny*. První dotisk prvního vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-4973-4.

Pravdová, Markéta (ed.), Svobodová, Ivana (ed.). *Akademická příručka českého jazyka*. První vydání. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.

Časopisy

Literární noviny. Praha: Litmedia a.s., 1989–. ISSN 1210-0021.

Naše řeč [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1916– [cit. 2020-10-24]. ISSN 2571-0893. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/index.php>.

Slovo a slovesnost [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1935– [cit. 2020-10-24]. ISSN 2571-0885. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/index.php>.

Slovníky

Havránek, Bohuslav (hl. redaktor). *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Ústav pro jazyk český.

Hugo, Jan, a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost. Historie a původ slov. Čtvrté vydání. Praha: Maxdorf s.r.o., 2020. ISBN 978-80-7345-647-4.

Karlík, Petr, Nekula, Marek, Pleskalová, Jana. *Nový encyklopedický slovník*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Internetové zdroje

Bělíček, Jan. Alena Mornštajnová: jak se dělá literární bestseller. In: *A2larm* [online]. 2. 5. 2019. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2019/05/alena-mornstajnova-jak-se-dela-literarni-bestseller/>

Hloušková, Lenka. Alena Mornštajnová: Najít příběh není pro mě složité. In: *Novinky.cz* [online]. 8. 4. 2018. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/alena-mornstajnova-najit-pribeh-pro-me-neni-slozite-9843>

Host – nakladatelství [online]. Brno. [cit. 7. 11. 2020.]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz>

Kopáč, Radim. Chtěla jsem napsat příběh bez zla, míní spisovatelka Alena Mornštajnová. In: *Lidové noviny* [online]. 21. 9. 2020. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/chtela-jsem-napsat-pribeh-bez-zla-mini-spisovatelka-alena-mornstajnova.A180921_105058_In_kultura_jto

Lukášová, Eva. Alena Mornštajnová: Vždycky jsem věděla, že chci psát. In: *Valašský deník.cz* [online]. 17. 3. 2017. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: https://valassky.denik.cz/kultura_region/alena-mornstajnova-vzdycky-jsem-vedela-ze-chci-psat-20170317.html

Pechová, Veronika. Alena Mornštajnová: Psaní samotné mám vlastně ze všech těch částí procesu vzniku knihy nejraději. In: *Literární noviny* [online]. 25. 10. 2020. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.literarky.cz/literatura/1578-alena-mornstajnova-psani-samotne-mam-vlastne-ze-vsech-tech-casti-procesu-vzniku-knihy-nejradeji>

Tichá, Eva. Nechci, aby se z psaní stala povinnost, říká Alena Mornštajnová. In: *iDnes.cz/MAGAZÍNY* [online]. 21. 4. 2019. [cit. 6. 11. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/alena-mornstajnova.A190417_143812_spolecnost_jup

Videa

Knihy Dobrovský. *Dobrý rozhovor s Alenou Mornštajnovou nejen o knize Hana*. YouTube video. [cit. 7. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=3RvFM2bCHsg>

Hotel Rekovice. *Rozhovor s Alenou Mornštajnovou*. YouTube video. [cit. 11. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=b5Icv0VGeMU>

Seznam příloh

Obrázek č. 1 – Alena Mornštajnová

Obrázek č. 2 – Obálka knihy *Slepá mapa*

Obrázek č. 3 – Obálka knihy *Hotýlek*

Obrázek č. 4 – Obsah knihy *Hotýlek*

Obrázek č. 5 – Obálka knihy *Hana*

Obrázek č. 6 – Obálka knihy *Tiché roky*

Tabulka č. 1 – Celkový přehled vybraných slov se zápornou expresivitou

Tabulka č. 2 – Celkový přehled vybraných přirovnání

Tabulka č. 3 – Celkový přehled vybraných personifikací

Tabulka č. 4 – Celkový přehled vybraných frazémů a idiomů

Přílohy

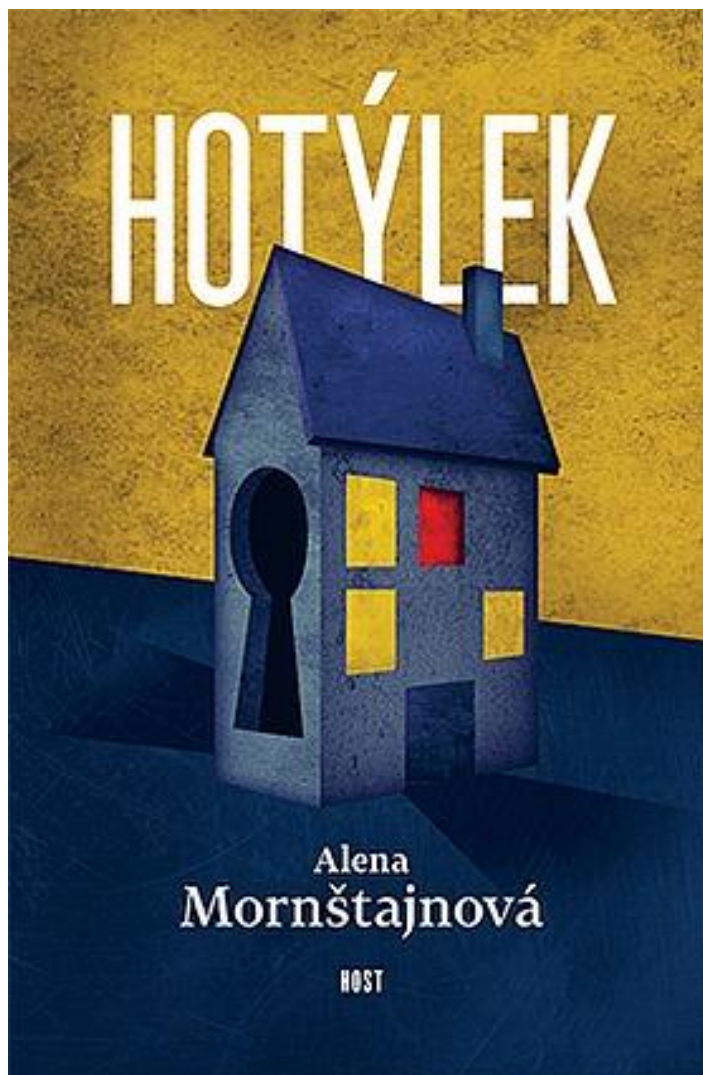
Obrázek č. 1 – Alena Mornštajnová

Obrázek č. 2 – Obálka knihy *Slepá mapa*

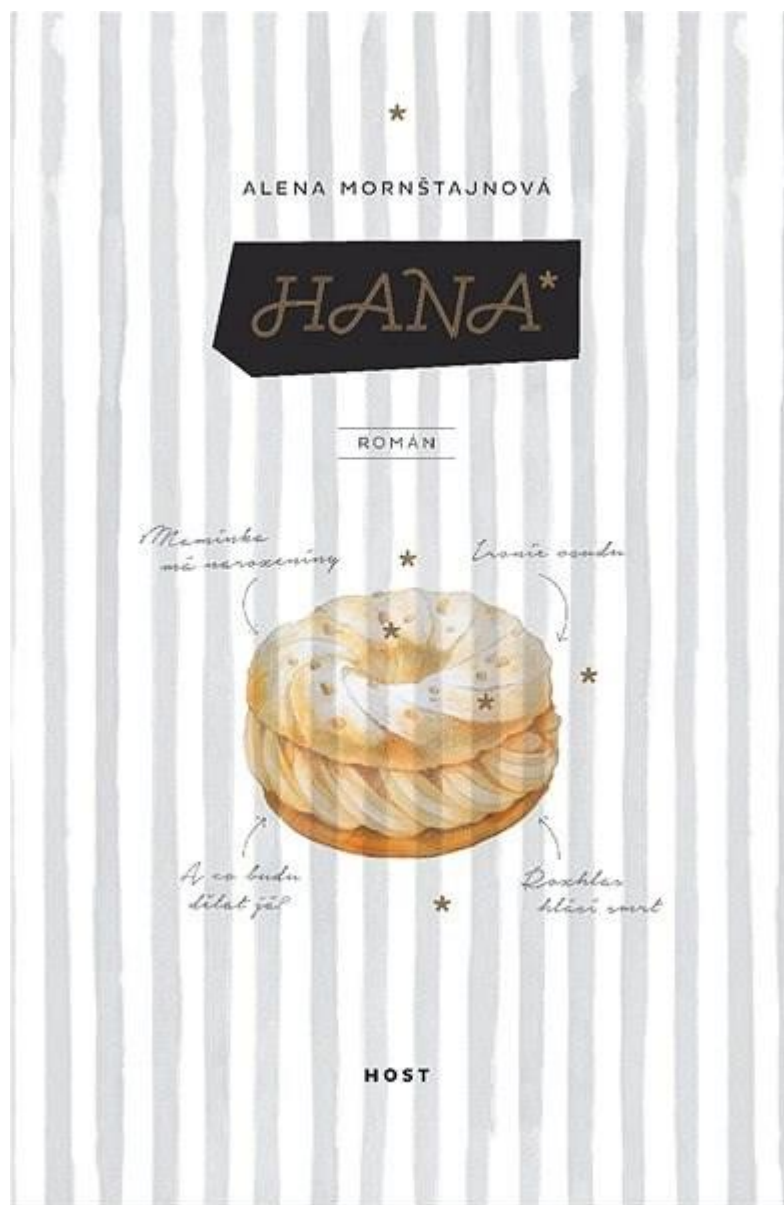
Obrázek č. 3 – Obálka knihy *Hotýlek*

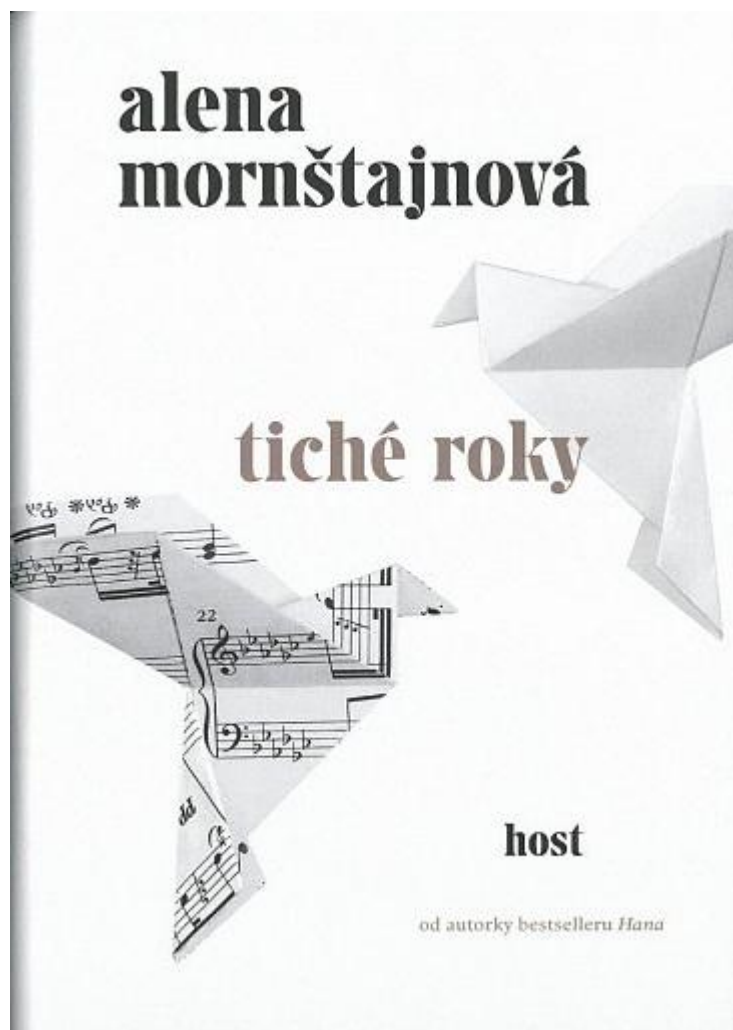
Obrázek č. 4 – Obsah knihy *Hotýlek*

Obsah	
Ráno	9
Krásná	11
jako kvítka	23
na modranském džbánku	41
je ta země	55
která vlastní je ti	69
sladká	85
jako střída dala mátku	99
do něž nůž jsi vnořil k rukojeti	113
stokrát zklamán	129
radý nevěda si	145
znovu vždycky navracíš se	159
domů	171
k zemi bohaté	185
a plné krásy	195
k chudé	207
jako jaro v čerstvém lomu	217
těžká, těžká	235
jako vlastní vina	249
není z těch	259
na něž se zapomíná	269
naposledy	279
kolem tvého spánku	289
padne prudce její hořká hlína	303
Večer	313

Obrázek č. 5 – Obálka knihy *Hana*

Obrázek č. 6 – Obálka knihy *Tiché roky*

Tabulka č. 1 – Celkový přehled vybraných slov se zápornou expresivitou

<i>Kniha</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>	
<i>Slepá mapa</i>	15, 87	<i>mrňavá</i>	
	15	<i>mimina</i>	
	15	<i>ženština</i>	
	19	<i>holomci</i>	
	25	<i>řvaní</i>	
	41	<i>vyrukovat</i>	
	43	<i>pídit se</i>	
	45	<i>hučet v hlavě</i>	
	53	<i>máti</i>	
	71	<i>fňukání</i>	
	71	<i>barák</i>	
	87	<i>čahoun</i>	
	105	<i>pár pořádných šmouh</i>	
	119	<i>domek okupovala Boženka</i>	
	121	<i>chudák jednonohý trafikant</i>	
	121	<i>toho uječeného skřeta (konotace s A. Hitlerem)</i>	
	125	<i>ty grázly postřílí</i>	
	127	<i>zazobaným tatičkem</i>	
	129	<i>škudlili lístky</i>	
	139	<i>je to asi ňouma</i>	
	145	<i>mrmlat za dveřmi</i>	
	152	<i>paninka</i>	
	163	<i>čučíš do novin</i>	
	163	<i>tak to vyklop</i>	
	167	<i>z nezodpovědného floutka</i>	
	167	<i>chladnokrevná bestie</i>	
	191	<i>se ženušce svěřil</i>	
	202	<i>jednoho chcípáka</i>	
	247	<i>kamarádičci</i>	
	297	<i>břídilku</i>	
	<i>Hotýlek</i>	17	<i>nekňuba</i>
		23	<i>nájezdy cizáků</i>
		25	<i>se tak hanebně peleší</i>
39		<i>prťavý chlápek</i>	
51, 77		<i>byl trouba</i>	
59		<i>koketa</i>	
91		<i>chudinka vůbec netušila</i>	
103		<i>ženštinou</i>	
109		<i>semetrika</i>	
127		<i>ukňouranou holku</i>	
135		<i>mrskla klínem dortu</i>	
139		<i>v rukou nějakého přivandrovalce</i>	
141		<i>nazvat šmelinou</i>	
147	<i>s takovým mizerou</i>		
177	<i>se s tím tak pachtí</i>		
270	<i>je komouš</i>		
<i>Hana</i>	11	<i>za mizerný plat</i>	

Tabulka č. – Celkový přehled vybraných slov se zápornou expresivitou (dokončení)

Kniha	Strana	Ukázka	
<i>Hana</i>	16	<i>pitomý nápad</i>	
	17	<i>vyžvaníte</i>	
	47	<i>je to hrozné čuně</i>	
	65	<i>černé ženštiny</i>	
	83	<i>duchny</i>	
	101	<i>odšourala se</i>	
	123	<i>takovému ňoumovi</i>	
	126	<i>zase se fintíš</i>	
	162	<i>podívat na barák</i>	
	167	<i>se nepoženu</i>	
	171	<i>hulvát</i>	
	183	<i>kamarádíček</i>	
	206	<i>je Karásek trouba</i>	
	211	<i>kňourám</i>	
	264	<i>po něm nějaká chňapne</i>	
	273	<i>utírat usmrkancům nosy</i>	
	304	<i>vychrlí na mě tisíce historek</i>	
	<i>Tiché roky</i>	25	<i>ses hrabala v tom šuplíku</i>
		29	<i>na nějakou zpropadenou schůzi</i>
35		<i>s kamarádíčky slízá dál</i>	
55		<i>s ní pořád lezeš</i>	
58		<i>tahat staré krámy</i>	
73		<i>mluvili jako o tom bolševikovi</i>	
75		<i>trousila jednu poznámku</i>	
78		<i>koho vám sem místo nás šoupnou</i>	
93		<i>se nechala tahat po soudech</i>	
105		<i>brnkání na piano</i>	
137		<i>něco na něj vyhrabou</i>	
154		<i>odrhovačky</i>	
191		<i>dceruška (ironie)</i>	
217		<i>maširovala po chodníku</i>	
236		<i>nechce na té taškařici</i>	

Tabulka č. 2 – Celkový přehled vybraných přirovnání

<i>Knihy</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>
<i>Slepá mapa</i>	25	<i>jako kdyby byla jen hadrová panenka</i>
	43	<i>předváděli ji jako kobyly na trhu</i>
	61	<i>daleko poutavější než život dávných egyptských panovníků</i>
	77	<i>připadám si jako ve vězení</i>
	115	<i>se peřiny dají zabalit do balíku jako kapesníky</i>
	121	<i>za toku slov, stejně jednotvárných jako vrčení motoru</i>
	130/1	<i>střídáš ženské jako košile</i>
	133	<i>nebuď jako malá</i>
	141	<i>připadá si jako zatoulaná kočka</i>
	215	<i>usadila se jako černá můra na židli</i>
	301	<i>chodil za ním všude jako štěňátko</i>
	309	<i>odsekával slova, jako kdyby plival kyselinu</i>
	<i>Hotýlek</i>	13
27		<i>žili bysme jako v ráji</i>
27		<i>otevřel pusy jako kapr na suchu</i>
37		<i>ploužit se jako mátoha</i>
39		<i>visel ze stropu jako pytel</i>
59		<i>nemračila se jako bubák</i>
87		<i>se na ně dívá jako na umělecký kousek, na svou soukromou Monu Lisu</i>
93		<i>si v široké nadýchané sukni připadala jako špejle omotaná cukrovou vatou</i>
105		<i>oženit Václava s Renatou bylo jako předhodit dítě žralokovi</i>
157		<i>střežila tajemství otcovství svého dítěte jako oko v hlavě</i>
163		<i>hudba a hlahol přiopilých hostů pronikaly do hlavy jako ostré hřebíky</i>
187		<i>zmlátil mě jak koně</i>
223		<i>cítil se před nimi jako bílá myš</i>
269	<i>cítila se jako utržené křídlo</i>	
273	<i>házela sebou jako rybička</i>	
273	<i>povolená kůže na nohou jí padala ke kotníkům jako shrnuté podkolenky</i>	
281	<i>hotýlku se dařilo jako za doby děda Leopolda</i>	
<i>Hana</i>	39	<i>můj život se zastavil stejně jako hodiny na stěnách</i>
	43	<i>vypadala jako porcelánová panenka</i>
	54	<i>chováš se jako rozmazlený spratek</i>
	48	<i>je jako kukačka</i>
	75	<i>slabá jako moucha</i>
	89	<i>vyletěla jsem z domu jako střela</i>
	117	<i>potichu jako myška</i>
	123	<i>ceníš zuby jako pes</i>
	125	<i>opatruje ji jako skleněnou panenku</i>
	149	<i>na něj drze zírali jako na žebravého psa</i>
	187	<i>byl pro obchod jako stvořený</i>
	201	<i>označované jako dobytek</i>
	249	<i>dům Karáskových, nudný a studený stejně jako jeho majitel</i>
269	<i>místnost okolo mě se začala rozpíjet jako barvy na akvarelu</i>	

Tabulka č. 2 – Celkový přehled vybraných přirovnání (dokončení)

<i>Kniha</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>
<i>Hana</i>	299	<i>vzpomínky mám vytetované v hlavě navždy jako čísla na levém předloktí</i>
<i>Tiché roky</i>	15	<i>košile, svetry a kalhoty smrdí jako nějaké lehké ženské</i>
	27	<i>množí se jako myši</i>
	30	<i>na něj koukáš jak na svatý obrázek</i>
	37	<i>přijali své přátelství jako hru na špiony s tajnými skrýšemi</i>
	93	<i>často proti sobě stáli jako dva rozzuření psi</i>
	99	<i>tělo ji zrazovalo jako starou ženu</i>
	111	<i>na Hedviku vzpomínala jako na světlo svého života</i>
	149	<i>dny se ztrácely v minulosti jako obrazy za oknem rozjetého vlaku</i>
	223	<i>jste jako strom bez kořenů</i>
	249	<i>jsme se odpuzovali jako dva stejné póly magnetů</i>
	259	<i>chodil za ní jako stín</i>

Tabulka č. 3 – Celkový přehled vybraných personifikací

<i>Kniha</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>	
<i>Slepá mapa</i>	13	<i>dopis putoval</i>	
	15	<i>vlásky slezou</i>	
	21	<i>nadšení zakalila pálivá dezinfekce</i>	
	31	<i>rány ho dusily</i>	
	49	<i>sukně se zachytila</i>	
	51	<i>na místě, kde rozléhající se hlasy slyší celý dům</i>	
	67	<i>smutek šlápl na hrudník</i>	
	103	<i>šálek čaje by ji zase tolik nezdržel</i>	
	117	<i>mlha na dlouhé roky vyhnala z městečka vetřelce</i>	
	131	<i>bydlení jí okouzlo</i>	
	139	<i>velká skříň [...] položila základ novému vztahu</i>	
	147	<i>napjaté dusno naplnilo celou místnost, protáhlo se škvírou pod dveřmi a stoupalo do hořejšího patra</i>	
	149	<i>pronásledovaly ho tíživé sny</i>	
	171	<i>válka si řekla o životy</i>	
	187	<i>úsměv rozjasnil chladný vzduch</i>	
	359	<i>přijde mi do cesty schod</i>	
	<i>Hotýlek</i>	17	<i>láska a nevěra přece kvetou</i>
		21	<i>motorka několikrát zakašlala</i>
		95	<i>rozhlas prosil o pomoc</i>
109		<i>vzpomínky ožily</i>	
111		<i>stromy se smutně dívaly</i>	
129		<i>svět mu padal k nohám</i>	
195		<i>narozeniny mu připomínaly plynutí času</i>	
250		<i>domácnost dýchala teplem domova</i>	
281		<i>pomohla mu až další sklenička</i>	
301		<i>obálka zmizela ve tmě</i>	
<i>Hana</i>	35	<i>domy se k sobě choulily</i>	
	47	<i>mě probudil stín</i>	
	75	<i>poznámky po ní stékaly jako voda po voskovém papíře</i>	
	165	<i>rádio a noviny přinášely zprávy</i>	
	237	<i>strach mi svírá celé tělo a podráží mi kolena</i>	
	239	<i>země kráčela k lepším zítřkům</i>	
	241	<i>město odvracelo od nás oči</i>	
	250	<i>zvonek nad dveřmi se rozkřičel</i>	
	288	<i>strojek mi zajel do hlavy a vlasy spadaly</i>	
	305	<i>vysoký dům se tváří nevlídně</i>	
<i>Tiché roky</i>	13	<i>tmavá okna se ze zelených listů na příchozí dívají</i>	
	43	<i>melodie, které ho unášejí za hranice okolního světa</i>	
	87	<i>první školní den se blížil</i>	
	115	<i>schodiště pod kroky nařikalo</i>	
	191	<i>město [...] dýchalo klidem</i>	
	279	<i>zahrada ztratila svého zahradníka</i>	

Tabulka č. 4 – Celkový přehled vybraných frazémů a idiomů

<i>Kniha</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>	
<i>Slepá mapa</i>	9	<i>byla alfou a omegou</i>	
	11	<i>nepadl do oka</i>	
	15	<i>pevné zdraví</i>	
	17	<i>vzal zavděk</i>	
	23	<i>za rohem viděl číhající nebezpečí</i>	
	39	<i>dívaly se na ni spatra</i>	
	39	<i>přerůstát přes hlavu</i>	
	53	<i>si na ni dělá zálusk</i>	
	53	<i>nebylo by mu po chuti</i>	
	53	<i>vrazila mi jednu z každé strany</i>	
	56	<i>požádat o svolení</i>	
	57	<i>vydala se ke krejčímu tak nalahko</i>	
	61	<i>upekla si dítě s milostpánovým synem</i>	
	65	<i>žena se ztrácela před očima</i>	
	71	<i>pocítila na vlastní kůži</i>	
	79	<i>odebrali se na kutě</i>	
	79	<i>vyvedlo ho to z míry</i>	
	87	<i>jestli si ze mě budeš takhle utahovat</i>	
	91	<i>chovají se jako k vlastní dceři</i>	
	93	<i>kdybyste to dali vy dva dohromady</i>	
	121	<i>Alžbětě šla [...] hlava kolem</i>	
	121	<i>chtěl ho bránit do poslední kapky krve</i>	
	127	<i>nemáš o mně valné mínění</i>	
	131	<i>se ti podaří nastrkat Bohouše do chomoutu</i>	
	131	<i>změna neznamená pověstné z deště pod okap</i>	
	133	<i>dej mi, prosím tě, pokoj</i>	
	133	<i>je na ženské</i>	
	159	<i>nemít vždy poslední slovo</i>	
	163	<i>snad ses do ničeho nenamočil</i>	
	194	<i>nedokážu držet zobák</i>	
	201	<i>končí nám dobré bydlo</i>	
	202	<i>se dostával do ráže</i>	
	217	<i>kdo dřív přijde, ten dřív mele</i>	
	219	<i>odkud vítr vane</i>	
	243	<i>věci se vrátily do starých kolejí</i>	
	249	<i>a kolik jazyků umíš, kolikrát jsi člověkem</i>	
	275	<i>hop nebo trop</i>	
	309	<i>mně se vyhýbal jako čert kříži</i>	
	319	<i>v nouzi poznáš přítele</i>	
	<i>Hotýlek</i>	61	<i>ukousli příliš velké sousto</i>
		69	<i>třeli nouzi s bídou</i>
		79	<i>užíval si život plnými doušky</i>
		79/80	<i>chování bylo na hony vzdáleno chování slušného mladého socialistického člověka</i>
87		<i>budou alespoň trochu k světu</i>	
95		<i>obyvatelé měli okupace plné zuby</i>	
	95	<i>byla tak trochu na nervy</i>	

Tabulka č. 4 – Celkový přehled vybraných frazémů a idiomů (pokračování)

<i>Knih</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>	
<i>Hotýlek</i>	107	<i>se ale Fikejz dostal do ráže</i>	
	107	<i>se je snažíte zamést pod koberec</i>	
	125	<i>zabalili své saky paky</i>	
	127	<i>držet se víc při zemi</i>	
	127	<i>posledním hřebíčkem do rakve</i>	
	139	<i>s hlavou v oblacích</i>	
	153	<i>byl to úlet</i>	
	155	<i>měly v rukávu trumfy</i>	
	157	<i>aby se Václav nedostal do řečí</i>	
	243	<i>by se obracel v hrobě</i>	
	257	<i>začínal tušit, odkud vítr vane</i>	
	275	<i>ho měla Marcela v hrsti</i>	
	297	<i>nikdy svrchu dívat nebudeš</i>	
	<i>Hana</i>	13	<i>okusili plavbu na vlastní kůži</i>
14		<i>za roh přece nevidí</i>	
21		<i>snesla by jí modré z nebe</i>	
43		<i>kdo je zvědavý, bude brzo starý</i>	
59		<i>měla ji Hana celé dětství na krku</i>	
71		<i>byť nebyl nafukovací</i>	
99, 126		<i>nemohla to přenést přes srdce</i>	
99		<i>šel v jeho stopách</i>	
111		<i>odešli na onen svět</i>	
112		<i>přivedly do hrobu</i>	
113		<i>na jejích bedrech bude ležet péče o dům</i>	
115		<i>vdova byla v koncích</i>	
121		<i>vzala pod svá ochranná křídla</i>	
151, 215		<i>tahá za nos</i>	
169		<i>teď už snad dá pokoj</i>	
171		<i>pár drobných přidal od cesty</i>	
171		<i>by to šlo ráz na ráz</i>	
183		<i>brzy zatrhne tipec</i>	
183		<i>pro halíř by si nechala vrtat koleno</i>	
225		<i>košile bližší než kabát</i>	
259		<i>jsme byli v Terezíně všichni na jedné lodi</i>	
261		<i>na Jarku se dívaly trochu svrchu</i>	
261		<i>má volné mravy</i>	
261		<i>Němci dostanou na frak</i>	
271		<i>vrána k vráně sedá</i>	
275		<i>si dejte bacha</i>	
279		<i>šly rovnou do plynu</i>	
291		<i>nedokázala držet jazyk za zuby</i>	
<i>Tiché roky</i>		27	<i>nemají co do huby</i>
		29	<i>s hubou plnou keců</i>
		33	<i>nešla pro pohlavek daleko</i>
	33	<i>v žádném novém zaměstnání dlouho neohřál</i>	
	39	<i>občas nějakou šoupne</i>	

Tabulka č. 4 – Celkový přehled vybraných frazémů a idiomů (dokončení)

<i>Kniha</i>	<i>Strana</i>	<i>Ukázka</i>
<i>Tiché roky</i>	39	<i>nedostal s dětmi Zimmerových do křížku</i>
	73	<i>paničky si ručičky špinit nemusely</i>
	81	<i>je vzduch čistý</i>
	102	<i>díval skrz prsty</i>
	109	<i>měli už svá léta</i>
	127	<i>ta tě má omotaného kolem prstu</i>
	139	<i>připravuje k odletu z rodinného hnízda</i>
	154	<i>kdyby zahodili takovou šanci</i>
	181	<i>nedělejte mi tady z toho holubník</i>
	238	<i>nedokáže přenést přes srdce</i>
	241	<i>za svým minulým životem narýsoval tlustou čáru</i>
	285	<i>hodil starou zášť za hlavu</i>
	289	<i>jsem konečně na stopě</i>